

MENFAAT DEĞERİ ALTINDA SİGORTA “UNTERVERSICHERUNG”

Yrd. Doç. Dr. Kemal ŞENOCAK*

ÖZET

Türk Ticaret Kanunu'nun 1288'inci maddesine göre, sigorta bedelinin sigorta değerinden eksik olması halinde, sigortacı, meydana gelen kısmi hasarı, sigorta bedelinin sigorta değerine oranı ölçüsünde tazmin eder. Türk Ticaret Kanunu'nun 1288'inci maddesi ile 1299' uncu maddesi birlikte ele alındığında, eksik sigortanın varlığından bahsedilebilmesi için, *rizikonun gerçekleştiği anda* sigorta bedelinin sigorta değerinden eksik olması gerektiği sonucu çıkar. Türk Ticaret Kanunu'nun 1288'inci maddesi şu şekilde bir orantı kuralı ihtiva etmektedir:

$$\text{Sigorta Tazminatı} = \text{Zarar} \times (\text{Sigorta Bedeli} / \text{Sigorta Değeri})$$

Türk Ticaret Kanunu'nun 1288'inci maddesi hükmü, sigorta bedeli ile sigorta değeri arasındaki farkın büyüklüğü ya da küçüklüğüne bakılmaksızın uygulanır. Bu hüküm sadece kısmi hasar halinde uygulanacak bir tazminat hesabını ihtiva etmektedir. Türk Ticaret Kanunu'nun 1283'üncü maddesine göre, sigorta bedelinin takselenmesi mümkündür. Bu durumda sigorta tazminatının hesaplanmasında, sigorta değerinin takseli sigorta bedeline oranı esas alınır.

Menfaat değeri altında sigortanın varlığı, sigorta sözleşmesinin geçerliliğine herhangi bir etkide bulunmaz. Eksik sigorta, rizikonun gerçekleşmesinden önce, sigortacı ile sigorta ettiren arasındaki ilişkiye müteessir değildir.

ÖZET

Nach dem Art. 1288 THG haftet der Versicherer im Falle eines teilweisen Sachadens für den Betrag des letzteren nur nach dem Verhältnisse der Versicherungssumme zum Versicherungswert, wenn die Versicherungssumme den Versicherungswert nicht erreicht. Art. 1288 THG und Art. 1299 sind also zu entnehmen, dass bei einer Unterversicherung die Versicherungssumme niedriger als der Versicherungswert zur Zeit des Eintritts des Versicherungsfalls ist. Art. 1288 THG enthält eine Proportionalitätsregel:

$$\text{Entschädigung} = \text{Schaden} \times (\text{Versicherungssumme} / \text{Versicherungswert}).$$

* Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı
Öğretim Üyesi

Die Rechtsfolge des Art. 1288 THG gilt unabhängig davon, wie groß die Diskrepanz zwischen diesen beiden Beträgen ist. Diese Vorschrift enthält nur bei Teilschäden eine eigenständige Entschädigungsberechnung. Gemäß Art. 1283 kann der Versicherungswert auf einen bestimmten Betrag(Taxe) festgesetzt werden. In diesem Fall wird ein Schaden nur nach dem Verhältnis der Versicherungssumme zur Taxe entschädigt.

Das Vorliegen einer Unterversicherung berührt die Wirksamkeit eines Versicherungsvertrages nicht. Sie ist vor dem Eintritt des Versicherungsfalls ohne Einfluss auf die Rechtsbeziehungen zwischen Versicherer und Versicherungsnehmer.

Anahtar kelimeler: Sigorta Hukuku / Menfaat Degeri Altında Sigorta/ Sigorta Tazminatının Ödenmesi

: Versicherungsrecht/ Unterversicherung/ Erfüllung der Versicherungsleistung

MENFAAT DEĞERİ ALTINDA SİGORTA

A- Genel Olarak

Tazminat sigortalarında *tam değer sigortası* ilkesi hakimdir. Tam değer sigortası sigorta bedelinin sigorta değerine eşit olması halinde söz konusudur. Sigorta ettiren tam değer sigortası sayesinde rizikonun gerçekleşmesiyle meydana gelen zararının tamamını tazmin ettirebilecektir²⁸. Eğer yapılan sigorta tam değer sigortası değilse, sigorta bedeli, sigortalı mallar üzerinde, malların sigorta değeri ölçüsünde dağıtılır. İşte menfaat değeri altında sigortada (eksik sigorta) da sigorta ettiren meydana gelen zararın denkleştirilmesini, sigorta bedelinin sigorta değerine olan oranı ölçüsünde talep edebilecektir.

Menfaat değeri altında sigortaya (eksik sigorta) ilişkin Türk Ticaret Kanunu'nun 1288'inci maddesi ile onun tekrarı mahiyetinde olan 1299'uncu maddesinin 3'üncü fıkrası hükmü öngörülmemiş olsaydı, sigorta ettiren, sigortalı menfaatin maruz kaldığı zararın, kararlaştırılan sigorta bedeline kadar tazminini talep edebilecekti. Bu sonuç ise, sigorta tekniği açısından kabul

²⁸

BRUCK, E./MÖLLER, H.: Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz, Bd. II: §§ 49-80 VVG, 8. Aufl., Berlin-New York 1980, § 56 Anm. 4; **EHRENZWEIG, A.:** Deutsches (Österreichisches) Versicherungs-Vertragsrecht, Wien 1952, sh. 247; **EHRENZWEIG, A.:** Die Rechenregel des § 56 VVG, NeumannsZ 1926, sh. 839; **SCHMIDT, G.:** Die Versicherung auf erstes Risiko in der Sachversicherung, Weißenbug 1953, sh. 5; **HINZ, H.W.:** Die Über- und Unterversicherung im deutschen Privatversicherungsrecht, Hamburg 1953, sh. 86.

edilebilir değildir. Şöyle ki, sigorta tekniği açısından, primler, sigorta bedeli dikkate alınarak hesaplanır. Bu noktada da, sigorta bedelinin sigorta değerine eşit olduğu, yani *tam değer sigortasının* söz konusu olduğu ve tam hasar halinde zararın, sigorta değerine eşit sigorta bedeli miktarınca gerçekleşeceği düşüncesinden hareket edilir. Oysa, menfaat değeri sigorta(eksik sigorta) sözleşmesi yapıldığında sigorta ettiren, yalnızca sigorta değerinin bir kısmına tekabül eden bir prim ödemektedir. Buna karşılık zarar hadisesi, sigortalı menfaati kararlaştırılan sigorta bedeli miktarınca değil; sigorta değerinin miktarı ölçüsünde tehdit etmektedir. Bu durumda, sigorta ettirenin prim ödeme yükümlülüğü ile onunla synallagma içerisinde olan sigortacının tehlikeyi taşıma yükümlülüğü denge içerisinde olmayacaktır. Ayrıca, menfaat değeri altında sigortalarda, zararın sigorta bedeli miktarında gerçekleşme olasılığı, sigorta bedelinin sigorta değerine eşit olması haline oranla daha yüksektir. Örneğin, 1 milyar TL değerindeki bir menfaat, 250 milyon TL sigorta bedeli üzerinden sigorta edilecek olursa, sigorta değerinin ¼ oranında kısmi hasarın gerçekleşmesi halinde, menfaat değeri sigortaya(eksik sigorta) ilişkin Türk Ticaret Kanunu'ndaki düzenleme olmasaydı sigorta bedelinin tamamının tazminini talep edilebilecekti. Bu durumda da, sigorta bedelinin tamamının talep edilebilme olasılığı primin hesabında dikkate alınan sigorta bedelinin sigorta değerine eşit olması haline oranla 4 kat daha fazla olacaktır²⁹. İşte sigortacının edimi ile sigorta ettirenin edimi arasında dengeyi sağlayabilmek için, sigortacının tehlikeyi taşıma yükümlülüğünün sigorta ettirenin ödediği prime uygun bir biçimde azaltılması gerekir. Türk Ticaret Kanunu'nun menfaat değeri altına sigortayı düzenleyen söz konusu maddeleri, bu düşünceden hareketle, sigortacının sigorta tazminatını ödeme yükümlülüğünü sigortalı menfaatin, sigorta ettirenin ifa ettiği prim ödeme yükümlülüğüne tekabül eden kısmıyla sınırlandırmaya çalışmaktadır. Bir başka deyişle getirilen düzenlemeyle, kendisi mukabilinde bir miktar primin ödendiği sigorta bedeli, sigorta değerinin ne kadarına tekabül ediyorsa, sadece o kısmı sigorta himayesinden yararlandırılmakta; buna karşılık, kendisi için prim ödenmeyen sigorta bedeli, sigorta değerinin ne kadarına tekabül ediyorsa o kısım sigorta şemsiyesi altına sokulmamaktadır³⁰. Türk Ticaret Kanunu'nun 1288'inci maddesi düzenlemesiyle, sigortacının rizikoyu taşıma yükümlülüğüyle sigorta ettirenin prim ödeme yükümlülüğü; dolayısıyla edim ve karşı edim arasında denge sağlanmaktadır³¹.

²⁹ **HUNGERBÜHLER, W.:** Die Äquivalenz von Leistung und Gegenleistung im Versicherungsvertrag, Bern 1972, sh. 54.

³⁰ Bkz. ve karşı. **FREYGANG, H.:** Zum Begriff der Unterversicherung, VW 1966, sh. 1108; **SCHMIDT, G.:** Die Versicherungstechnischen Möglichkeiten zur Vermeidung einer Unterversicherung nach der Proportionalregel, VW 1973, sh. 89; **BERNDT, R./LUTTMER, G.:** Der Ersatzwert in der Feuerversicherung, Theorie und Praxis, 2. Aufl., Karlsruhe 1971, sh. 77; **HINZ, H. W.:** age., sh. 36-37; **WEYERS, H.L.:** Versicherungsvertragsrecht, 2. Aufl., Berlin 1993, Rn. 469.

³¹ **HONSELL, H. / VOGT, N.P./SCHNEIDER, A.K./ BOLL, C. :** Kommentar zum schweizerischen Privatrecht, Bundesgesetz über den

Bu makalede esas itibariyle Türk Ticaret Kanunu'nunda hükme bağlanan eksik sigorta, şartları ve hukuki sonuçları üzerinde durulacak; buna karşılık eksik sigortaya bağlanan hukuki sonuçların önlenmesine yönelik tedbirler ve bu bağlamda *ilk riziko sigortası* ele alınmayacaktır.

A- TÜRK SİGORTA HUKUKU MEVZUATINDA TAM DEĞER SİGORTASI

Menfaat değeri sigorta(eksik sigorta) Türk Ticaret Kanunu'nda kara sigortalarını düzenleyen kısmında esas itibarıyla 1288'inci maddede düzenlenmiştir. Şöyle ki, söz konusu hükme göre, sigorta bedeli sigorta değerinden aşağı olduğu takdirde ve sigorta edilmiş menfaatin bir kısmının halele uğraması halinde sigortacı aksine mukavele bulunmadıkça sigorta bedelinin sigorta değerine olan nispeti neden ibaretse zararın o kadarından sorumlu olur. Bu maddenin aşağı yukarı tekrarı mahiyetinde olan diğer hüküm ise, aynı Kanun'un 1299'uncu maddesinin son fıkrasında yer almaktadır. Menfaat değeri altında sigortanın varlığı halinde, kurtarma masraflarının akıbeti ise Türk Ticaret Kanunu'nun 1293'üncü maddesinde açık bir şekilde düzenlenmiştir. *Denizcilik rizikolarına karşı sigortalarda* ise, menfaat değeri altında sigortayla ilgili olarak, Türk Ticaret Kanunu'nun 1288'inci maddesinin uygulanacağı hükme bağlanmıştır (TTK mad. 1349).

Sigorta Genel Şartları'nda da Türk Ticaret Kanunu'nun 1288'inci maddesine uygun hatta onun tekrarı niteliğinde olan hükümler yer almaktadır. Örneğin, Kara Taşıtları Kasko Sigortası Genel Şartları'nın A.6'ncı maddesi; Yangın Sigortası Genel Şartları'nın B.6'nci maddesinin 2'nci fıkrası.

Bu hükümlerden anlaşılacağı üzere, sigortacı menfaat değeri sigorta (eksik sigorta) söz konusu olduğunda kural olarak taraflar *ilk riziko sigortası* akdetmediği sürece meydana gelen zararı:

Sigorta Bedeli

Sigorta Tazminatı = Hasar x ----- oranına göre karşılayacaktır.
Sigorta Değeri

Türk Ticaret Kanunu'nda bu şekilde öngörülen *orantısız sorumluluk* kuralıyla, sigorta ettirene sağlanacak sigorta himayesinin yoğunluğunda azaltılma yapılmaktadır. Şöyle ki, sigorta bedelinin sigorta değerine eşit olduğu tam değer sigortalarında, sağlanacak sigorta himayesinin yoğunluğu 1 birim iken; menfaat değeri altında sigorta da, sigorta değerinin sigorta bedel-

ine oranı kadardır. Buna göre, sigorta değeri, 1 milyar TL olan bir menfaat 500 milyon TL sigorta bedeli üzerinden sigortalanacak olursa, sigorta ettirenine sağlanacak sigorta himayesinin yoğunluğu ½ birim olacaktır³². Buna göre, tam değer sigortalarında:

$$\frac{\text{Sigorta Tazminatı}}{\text{Zarar}} = \frac{\text{Sigorta Bedeli}}{\text{Sigorta Değeri}}$$
$$\text{Sigorta Himayesinin Yoğunluğu} = \frac{\text{Sigorta Bedeli}}{\text{Sigorta Değeri}}$$

Menfaat değeri altında sigortada(eksik sigorta) ödenecek sigorta tazminatı şu şekilde de ifade edilebilir:

$$\text{Sigorta tazminatı} = \text{Zarar} \times \text{Sigorta Himayesinin Yoğunluğu}$$

~~C. MENFAAT DEĞERİ ALTINDA SİGORTANIN SİGORTA MUKAVELESİNİN TARAFLARI AÇISINDAN ETKİLERİ~~

Türk Ticaret Kanunu'nun 1299'uncu maddesine göre, tazmini lazım gelen sigorta bedeli, sigorta olunan menfaatin rizikonun gerçekleştiği zamandaki değerine göre tespit olunur. Dolayısıyla, menfaat değeri sigorta (eksik sigorta) ettiren açısından rizikonun gerçekleşmesinden sonra önem arzedecektir. Riziko gerçekleşinceye kadar, menfaat değeri sigorta (eksik sigorta), ödenecek sigorta tazminatı üzerinde herhangi bir etkisi yoktur. Şöyle ki, sigortalanan riziko gerçekleşinceye kadar sigorta değerinde meydana gelecek düşme neticesinde tam değer sigortası oluşabilir ve sigorta ettiren meydana gelen kısmi zararın tamamının karşılanmasını sağlayabilir. Ancak yüksek eflasyonist etkilerin hakim olduğu dönemlerde, sigorta bedelinin nominal değerinin düşmesi, sağlanan sigorta himayesinde de önemli miktarda düşüşe yol açacaktır. İşte bu dönemlerde sigorta ettirenin bir de menfaat değeri

³² BRUCK, E./ MÖLLER, H.: age., Bd. II, § 56 Anm. 5; BLANCK, W.: Das Vollwertprinzip des § 56 VVG, VW 1962, sh. 937. *Hinz*, bu bağlamda, „Sigortanın Himaye Değeri“nden bahsetmektedir. HINZ, H. W.: age., sh. 87.

sigorta(eksik sigorta) yaptırması halinde, elde edeceği sigorta himayesi³³ kendisi açısından pek kıymeti harbiyesi olmayacaktır³⁴.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1288'inci maddesinin menfaat değeri sigorta (eksik sigorta) için öngördüğü sonuçlar, sigorta ettirenin menfaat değeri altında sigortayı isteyip istemediğine; bilgisi olup olmadığına bakılmaksızın uygulanacaktır³⁵. Hukuki sonuçların doğması açısından sigorta ettirenin kusurunun da herhangi bir etkisi ve rolü yoktur³⁶. Sigorta ettiren genellikle, yaptığı sigorta neticesinde meydana gelen hasarının tamamının karşılanacağını düşünür. Hatta menfaat değeri altında sigorta yaptırma dahi, sigortacının sanki ilk riziko sigortası varmış gibi kısmi hasarının tamamını tazmin edeceğini zanneder³⁷. Menfaat değeri altında sigorta yaptıran sigorta ettiren hasarın gerçekleşmesi üzerine sigortacıya başvurduğunda, kusuru olmasa dahi Kanunda öngörülen orantı kuralının uygulanmasıyla sigorta tazminatında indirimine gidilmesi ve bunun sonucunda hasarının tamamını karşılamayan sigorta tazminatını almak zorunda kalması halinde şüphesiz büyük hayal kırıklığına uğrayacaktır. Sigortacının azaltılmış bu ediminden tatmin olmayan sigorta ettirenin, sigortacının kendisini bu hususta yeteri derecede aydınlatmadığından bahisle aldatılmış duygusuna kapılması da doğaldır³⁸. Bunun sonucunda da sigorta ettiren ile sigortacı arasındaki akdi ve güven ilişkisi sarsılacaktır. Bu durum ise, sadece sigorta ettirenin nezdinde sigorta mukavelesi akdettiği sigortacı açısından değil; bütün sigortacılar, dolayısıyla sigorta piyasası açısından olumsuz sonuçlar doğuracaktır³⁹.

Şüphesiz sigortacı, bazen, zararın tesviyesi için yapacağı masrafları dikkate aldığında (örneğin, yapacağı masrafların gerçekleşen zarardan daha

³³ *Öztaş* 'a göre, ilk riziko sigortası, sigorta ettireni sadece kısmî zarar halinde, para değerindeki düşüşün sonuçlarından koruyabilecektir. Bkz.

ÖZTAN, F.: Para Değerindeki Değişmeler ve Sigorta, BATİDER 969, sh. 240.

³⁴ **BELGER, H.:** Zur wissenschaftlichen Problematik der Geldwertschwankungen für die Feuerversicherung, Hamburg 1954, sh. 4; **RISTHAUS, B.:** Die Unterversicherung § 56 Versicherungsvertragsgesetz, Karlsruhe 1999, sh. 58.

³⁵ **WUSSOW, W.:** Feuerversicherung, Kommentar zu den AFB und den §§ 1127-1130 BGB, 97-107 c VVG, 2. Aufl., Dornheim 1975, sh. 297; **RISTHAUS, B.:** age., sh. 15.

³⁶ **MARTIN, A.:** Sachversicherungsrecht, 2. Aufl., München 1986, sh. 1409 ; **RISTHAUS, B.:** age., sh. 15.

³⁷ **GABELICK, K.:** Die Verhütung der Unterversicherung in der Feuerversicherung, Berlin 1922, sh. 6; **FREYGANG, H.:** Die Unterversicherung, Hamburg 1957, sh. 34-35; **BERNDT, R./LUTTMER, G.:** age., sh. 1; **RISTHAUS, B.:** age., sh. 15.

³⁸ **FREYGANG, H.:** age., sh. 34; **BERNDT, R./LUTTMER, G.:** age., sh. 1; **RISTHAUS, B.:** age., sh. 15; **MARTIN, A.:** age., sh. 1409; **SCHMIDT, G.:** Die versicherungstechnischen Möglichkeiten zur Vermeidung einer Unterversicherung nach der Proportionalregel, VW 1973, sh. 90.

³⁹ **FREYGANG, H.:** age., sh. 34; **RISTHAUS, B.:** age., sh. 15-16; **SCHMIDT, G.:** agm., VW 1973, sh. 90.

fazla olması halinde) gerçekleşen kısmi hasarın tamamını, fiilen menfaat değeri altında sigorta söz konusu olmasına rağmen tazmin etmek yolunu seçmeyi daha ekonomik bulabilir⁴⁰. Bazen de sigortacı ispat güçlüğü⁴¹ nedeniyle menfaat değeri altında sigortanın varlığını ileri sürmek istemeyebilir veya ileri süremeyebilir⁴². Gerçekten de, zarar gerçekleştiğinde zararın miktarını sigorta ettiren; menfaat değeri altında sigortanın varlığını da sigortacı ispat etmek zorundadır⁴³. Hatta sigortacının menfaat değeri altında sigortanın varlığını kuvvetle muhtemel olduğunu ortaya koyması yeterli olmayıp; menfaat değeri altında sigortanın varlığını tam olarak ispat etmelidir. Ancak, bu tür durumlarda sigortacının kısmi hasarlara ilişkin sigorta tazminatını Türk Ticaret Kanunu'nun 1288'nci maddesi gereği herhangi bir inidrimeden gitmeden ödemek zorunda olması sadece sigortacı açısından değil, sigorta ettirenlerin tümü açısından da olumsuz sonuçlar doğuracaktır. Çünkü, sigortacının, gerek zararın tesviyesinin doğurduğu masrafları, gerekse menfaat değeri altında sigortanın varlığına ilişkin ispat güçlüğü nedeniyle ödediği sigorta tazminatlarını prim arttırımı yoluyla sigorta ettirenlerin tümüne yansıtması kuvvetle muhtemeldir⁴⁴.

D) MENFAAT DEĞERİ ALTINDA SİGORTA KAVRAMI

Türk Ticaret Kanunu'nun 1288'inci maddesine göre, sigorta bedeli sigorta değerinden aşağı olduğu takdirde menfaat değeri altında sigorta söz konusu olur. Kanun, menfaat değeri altında sigortadan bahsedilebilmesi için gerçekleşmesi zorunlu üç kavramsal unsura işaret etmektedir. Bunlar: Sigorta bedeli, sigorta değeri ve sigorta bedeli ile sigorta değerinin karşılaştırılarak sigorta bedelinin sigorta değerinden eşit olduğunun tespiti

a) Sigorta bedeli

Sigorta bedeli, sigorta poliçesinde tanımlanan tehlike için prim karşılığında ödenecek meblağı ifade eder.⁴⁵ Sigorta bedeli, sigortacının ödemeyi taahhüt ettiği meblağın en yüksek haddidir. Bu anlamda, sigorta bedeli, ödenecek sigorta tazminatının en yüksek sınırını teşkil eder. Aynı sigorta

⁴⁰ MARTIN, A.: age., sh. 1409; RISTHAUS, B.: age., sh. 16; SCHMIDT, G.: agm., VW 1973, sh. 90; LUTTMER, G.: Die Neuwertversicherung von Wohn-, Geschäfts- und landwirtschaftlichen Gebäuden, Kritisch Analyse der konventionellen und der gleitenden Versicherungsform sowie Reformvorschläge, Berlin 1972, sh. 80.

⁴¹ Menfaat değeri altında sigortanın varlığından bahisle daha az miktarda sigorta tazminatı ödemek isteyen sigortacı, eksik sigortanın varlığını ispat etmek zorundadır. VIRET, B.: Privatversicherungsrecht, 2. Aufl., Bern 1989, sh. 197; HONSELL, H. / VOGT, N.P./SCHNEIDER, A.K./ BOLL, C. : age., Art. 69 Nr. 14.

⁴² MARTIN, A.: age., sh. 1409; RISTHAUS, B.: age., sh. 16;

SCHMIDT, G.: agm., VW 1973, sh. 90; WUSSOW, W.: age., sh. 297.

⁴³ MARTIN, A.: age., sh. 1398; SCHMIDT, G.: agm., VW 1973, sh. 90.

⁴⁴ MARTIN, A.: age., sh. 1409; RISTHAUS, B.: age., sh. 16.

⁴⁵ BOZER, A.: Sigorta Hukuku, Ankara 1965, sh. 105.

ilişkisi devam ettiği müddetçe, riziko birden çok defa gerçekleşmiş olsa dahi sigortacının edim yükümlülüğünün azami sınırını kural olarak her gerçekleşen riziko başına sigorta bedeli teşkil eder. Bir başka deyişle, sigorta bedeli, gerçekleşen her bir riziko için teminat sınırını oluşturacaktır; sigorta ilişkisi devam ettiği sürece müteaddit kere riziko gerçekleşmişse, sigortacı meydana gelen zararı her defasında sigorta bedeline kadar tazmin edecektir. Ancak, taraflar sözleşmeyle, sigortalanan rizikonun gerçekleşmesi halinde, ödenecek sigorta tazminatı tutarında sigortacının ileride gerçekleşecek rizikolara ilişkin edim yükümlülüğünün azalacağı hususunu kararlaştırabilirler. Bu durumda örneğin, 28 milyar TL sigorta bedeli üzerinden akdedilen bir sigorta sözleşmesinde gerçekleşen riziko dolayısıyla 8 milyar TL tutarında sigorta tazminatı ödenmişse, ileriki bir tarihte gerçekleşecek riziko dolayısıyla sigortacının ödeyeceği sigorta tazminatı en fazla 12 milyar TL olacaktır⁴⁶.

Sigorta bedeli, sigorta tazminatından farklı bir kavramdır. Yukarıda zikredildiği üzere, sigorta bedeli, sigortacının ödemeyi taahhüt ettiği meblağın en yüksek haddidir. Oysa, sigorta tazminatı, tehlikenin gerçekleşmesi sebebiyle sigortalının maruz kaldığı zarara tekabül eder. Özellikle, sigorta aktinin yapılmasını müteakip sigortalı menfaatin ilişkin olduğu malda normal kullanma dolayısıyla eskimenin vukua gelmesi veya malın kısmen hasara uğraması gibi hallerde ödenecek sigorta tazminatı sigorta bedeline eşit olmaz⁴⁷.

“*Sigorta bedeli*”, tarafların iradesinden bağımsız olarak var olan ve gerçek ve sabit bir büyüklüğü ifade eden “*sigorta değeri*”nden farklı olarak, sigortacının edim yükümlülüğünün üst sınırını teşkil etmek üzere taraflarca kararlaştırılmış büyüklüğü ifade eder⁴⁸. Aktifin sigortasında, sigortacı, sigorta değerinden daha fazla bir miktara tekabül eden sigorta tazminatını ödeyemez. Ancak, sigorta sözleşmesinin kurulması esnasında sigorta değerinin sigortacı tarafından tespiti oldukça masraflı olabilir. Örneğin, ev eşyasının paket sigortayla sigortalınması halinde, sigortacının hangi malların sigorta ettirene ait olduğunu ve her birinin değerini tespit etmesi oldukça zordur. Bu sebeple, sigortacı, sigorta değerinin sigorta ettiren tarafından bildirilmesini ister. Sigorta ettiren de, sigortalınacak menfaatin değerini (sigorta değerini), “sigorta bedeli” şeklinde sigortacıya bildirir. Sigortacı da, üstlendiği rizikoyu ve bu üstlenme karşılığında alacağı primi kendisine bildirilen sigorta bedelinden hareket ederek belirleyecektir⁴⁹. Sigorta bedeli üstlenilen somut

⁴⁶ **SCHAUER, M.:** Das österreichische Versicherungsvertragsrecht, Wien 1995, sh. 198.

⁴⁷ **BOZER, A.:** age., sh. 105-106.

⁴⁸ **BRUCK, E.:** Das Privatversicherungsrecht, Manheim-Berlin-Leipzig 1930, sh. 529; **von GIERKE, J.:** Versicherungsrecht unter Ausschluss der Sozialversicherung, II. Hälfte, Stuttgart 1947, sh.185; **HINZ, H.W.:** age., sh. 10.

⁴⁹ Bkz. **WEYERS, H.-L.:** Versicherungsvertragsrecht, Frankfurt am Main 1986, Nr. 461, sh. 171.

tehlike ile birlikte, sigorta ettiren tarafından ödenecek primin hesaplanmasına esas teşkil eder.

Sigorta sözleşmesinde sigortacının edim yükümlülüğünü sınırlandırmak amacıyla tek bir sigorta bedeli öngörülebileceği gibi birden fazla, farklı sigorta bedeli de kararlaştırılabilir. Örneğin, Kaza Sigortası Genel Şartları'nda, ölüm, iş görmezlik, geçici iş görmezlik ve tedavi giderleri teminaları şeklinde dört tür teminat sağlanmaktadır. İşte kaza sigortalarında, sağlanan her bir teminat bakımından sigortacının edim yükümlülüğünün üst sınırını teşkil etmek üzere ayrı ayrı sigorta bedelinin öngörülmesi mümkündür⁵⁰. Aynı şekilde, sorumluluk sigortalarında da, eşya-ya ilişkin zarar, cismani zarar ve salt malvarlığı zararları için farklı farklı sigorta bedellerinin kararlaştırılabilmesi mümkündür.

Mal sigortalarında, tek bir sigorta sözleşmesiyle birden çok eşya üzerindeki menfaatin teminat altına alınması mümkündür. Böyle bir durumda, bütün eşyalar için sağlanacak teminatın üst sınırını teşkil etmek üzere tek bir sigorta bedeli tespit edilmişse, toptan sigorta bedelinden (mücmel sigorta bedeli) söz edilir. Bir başka deyişle, bu nevi durumlarda –tabiri caizse- sigortalanan mallar bir eşya sepetinde toplanır ve bu eşya sepeti için tek bir sigorta bedeli kararlaştırılır. Örneğin, bir işletmenin yangına karşı sigortalanmasında, işletmenin faaliyet gösterdiği bina, binanın teknik donanımı, hammadeler, satışa arz edilen mamul ile işletmeye ait diğer donanımlar tek bir sigorta bedeli üzerinden sigortalanmışsa, **sigorta bedelinin toptan belirlendiği bir sigorta** söz konusu olur (**summarische Versicherung**)⁵¹. Bu nevi sigortalarda, sigortalı mallar, tek bir sigorta bedeli üzerinden sigortalılır. Dolayısıyla, menfaat değeri altında sigortanın varlığının tespiti bakımından, eşya topluluğu için tespit edilen tek sigorta bedeli, sigortalanan bütün menfaatlerin sigorta değerleri toplamı ile karşılaştırılır⁵².

Tek bir sigorta sözleşmesiyle müteaddit menfaatin sigortalınması halinde, ayrı ayrı gruplar ya da haneler oluşturularak her bir grup ya da hane için ayrı ayrı sigorta bedelinin kararlaştırılması da mümkündür (**sigorta menfaatinin gruplandırıldığı sigortalar; positionsweise Versicherung**). Bu nevi sigortalarda, gruplandırılmış ya da kalem kalem tespit edilmiş sigorta bedeli söz konusu olur (positionsweise Versicherungssumme). Sigorta menf-

⁵⁰ Bkz. ULAŞ, I.: Uygulamalı Can Sigortası Hukuku, Ankara 2002, sh. 185 –187.

⁵¹ Bkz. BERNDT, R./LUTTMER, G.: age., sh. 82; BLANC, W.: summarische Versicherung und Kompensation in der Feuerversicherung, VW 1953, sh. 328; BOLDT, H.: Die Feuerversicherung, Erläuterungen und Hinweise, 7. Aufl., Karlsruhe 1995, sh. 181; FREYGANG, H.: age., sh. 44; HINZ, H.W.: age., sh. 10; RISTHAUS, B.: age., sh. 111.

⁵² FREYGANG, H.: age., sh. 45; sh. 58; WUSSOW, W.: age., sh. 299; RISTHAUS, B.: age., sh. 111; BRUCK, E./MÖLLER, H.: age., Bd. II, § 56 Anm. 11 ve Anm. 30; HONSELL, H./SCHAUER, M.: Berliner Kommentar, § 56 Anm. 5.

aatinin gruplandırıldığı sigortalarda, ayrı ayrı gruplar tespit edilir ve sigorta ettirenin sigortaya ilişkin talebinde teker teker sayılan malların ilişkin olduğu her bir menfaat kalem halinde bu gruplarda listelenir. Tespit edilen her bir grupta tek bir mal yer alabileceği gibi birden fazla mal ya da eşya birliği de yer alabilir⁵³. Ancak bu nevi sigortalarda, sigortalı malların kalem kalem yer aldığı her bir grup için de ayrı ayrı özel sigorta bedelinin tespit edilmesi zorunludur. Doğal olarak, bu tür sigortalarda grup sayısı kadar sigorta bedeli vardır. Ayrıca, prim de he bir grup için ayrı ayrı tespit edilir⁵⁴. Sigortalı mallar, poliçede grup halinde tasnif edilmiş; fakat her bir grup için ayrı ayrı özel sigorta bedeli belirlenmemişse, sigorta hukuku anlamında, sigorta menfaatinin gruplandırıldığı sigortalardan bahsedilemez⁵⁵.

Sigortalı menfaatin gruplandırıldığı sigortalarda poliçe şu şekilde düzenlenir:

1. <u>Grup</u> : Bina(A binası) Bedeli; 800 milyar TL	Sigorta
2. <u>Grup</u> : Makineler(X, Y ve Z makineleri) Bedeli: 500 milyar TL	Sigorta Bedeli:
3. <u>Grup</u> : Hammaddeler Bedeli: 250 milyar TL	Sigorta
4. <u>Grup</u> : Depodaki Mamuller 750 milyar TL	Sigorta Bedeli:

Görüldüğü üzere, bu nevi sigortalarda, her bir grupta tek bir mal bulunabileceği gibi; 2, 3 ve 4'üncü gruplarda olduğu üzere mal toplulukları da bulunabilir. 2'nci grupta X, Y ve Z makineleri için tespit edilen sigorta bedeli *toptan sigorta bedeli* niteliğindedir. Keza, 3 ve 4'üncü gruplar için de tespit edilen sigorta bedeli, *toptan sigorta bedeli* dir.

Sigorta poliçesinde grupta yer alan sigortalı mallar 2'nci grupta olduğu gibi teker teker sayılmışsa, sigorta ettirenin bu gruba dahil olabilecek yeni bir makine iktisap etmesi halinde, örneğin başka bir makine satın alması halinde, bu yeni mal sigorta himayesinden yararlanamayacaktır. Buna karşılık oluşturulan grup, ev eşyaları, hammadde, tablo koleksiyonu, satışa arz edilen mamul, üretim makineleri şeklinde tarif edilmişse, bu gruba girebilecek yeni bir malın iktisabı ya da meydana getirilmesi halinde, söz konusu mal, sigort-

⁵³ **BERNDT, R./LUTTMER, G.:** age., sh. 80; **RAISER, R.:** Kommentar der allgemeinen Feuerversicherungsbedingungen, 2 Aufl., Berlin 1937, sh. 103; **FREYGANG, H.:** age., sh. 21; **HINZ, H.W.:** age., sh. 7.

⁵⁴ **HONSELL, H. / VOGT, N.P./SCHNEIDER, A.K./ BOLL, C. :** age., Art. 69 Nr. 8.

⁵⁵ **BERNDT, R./LUTTMER, G.:** age., sh. 80.

acıya ayrıca bildirilmesine gerek olmaksızın otomatikmen sigorta himayesinden yararlanacaktır. Sigortalı konunun hangi gruba gireceği konusunda, grubun teşkilinde sigortacı tarafından yapılan açıklamalar yardımcı olacaktır. Sigortacıların grupların oluşturulması aşamasında yaptığı açıklamalar sözleşmenin bir parçasını oluşturur⁵⁶. Sigortalanan malların grupların oluşturulmasında genel olarak açıklanması sigorta ettirenin lehinedir. Zira, bu şekilde açıklamalar sayesinde, sigortacı, bu gruba dahil olup da onun(sigorta ettirenin) düşünmediği mallar üzerindeki menfaatini de sigortalamış olur⁵⁷.

Sigorta menfaatinin gruplandırıldığı sigortalarda, her bir grup sigorta sözleşmesinin özel bir kısmını teşkil eder ve her bir grubun ikame değeri ayrı ayrı tespit edilir. Her bir grup için tespit edilen sigorta bedeli münhasıran o gruba ilişkindir ve bedel o grup için sabit ve kesindir. Binaenaleyh, menfaat değeri altında sigortanın varlığının tespiti bakımından her bir grup bağımsız ele alınır. Buna göre, her bir grup için, o grubun toplam sigorta değeri ile o grup için belirlenmiş sigorta bedeli karşılaştırılarak menfaat değeri altında sigortanın varlığı tespit edilir⁵⁸. Dolayısıyla, teşkil edilen gruplardan birinde menfaat değeri altında sigorta; diğerinde aşkın sigorta söz konusu olabilir. Gruplardan biri için tespit edilen sigorta bedeli o grubun toplam sigorta değerinden fazla ise, fazla olan kısım, diğer grupta söz konusu olan menfaat değeri altında sigortanın tamamlanarak tam değer sigortası haline getirilmesinde kullanılamaz. Bir başka deyişle, teşkil edilen gruplardan birinde aşkın sigorta diğerinde menfaat değeri altında sigorta söz konusu ise, aşkın sigortanın söz konusu olduğu grup için tespit edilen sigorta bedelinden fazlaya ilişkin olan kısım, eksik sigortanın söz konusu olduğu grup için tespit edilen sigorta bedelinin yükseltilmesi için kullanılamaz; dolayısıyla, bu grup için menfaat değeri altında sigortaya ilişkin olarak Türk Ticaret Kanunu'nun 1288'nci maddesi hükmünün uygulanmasını engellemez⁵⁹.

⁵⁶ **HÖHNE, G.:** Merkblatt für Abschluss industrieller Feuerversicherungen, BB 1956, Beilage zu Heft 34, sh.5; **HINZ, H.W.:** age., sh. 8.

⁵⁷ **HÖHNE, G.:** age., BB 1956, Beilage zu Heft 34, sh.5.

⁵⁸ **BRUCK, E./ MÖLLER, H.:** age., Bd. II, § 56 Anm. 12; **HONSELL, H /SCHAUER, M.:** Berliner Kommentar, § 56 Anm. 5; **RÖMER, W. / LANGHEID, T.:** Versicherungsvertragsgesetz, Kommentar, 1. Aufl., München 1997, § 56 Anm. 3.

⁵⁹ Bkz. **HÖHNE, G.:** age., BB 1956, Beilage zu Heft 34, sh.5. Ayrıca bkz. **HOFMANN, E.:** age., sh. 212; **HONSELL, H /SCHAUER, M.:** Berliner Kommentar, § 56 Anm. 5; **HONSELL, H. / VOGT, N.P./SCHNEIDER, A.K./ BOLL, C. :** age., Art. 69 Nr. 8.

Zorunlu deprem sigortasında⁶⁰ sigorta bedeli taraflarca serbestçe kararlaştırılmamaktadır. Zorunlu deprem sigortasında sigorta bedeli, “Zorunlu Deprem Sigortası Tarife ve Talimatı”nda belirlenen metrekare bedeli ile aynı meskenin brüt yüzölçümünün (veya yaklaşık yüzölçümünün) çarpılması sonucu bulunan tutar esas alınır. (ZDSGŞ mad. A.4). Zorunlu Deprem Sigortası Genel Şartları’na göre, zorunlu deprem sigortası yapılan bir meskenin sigorta bedeli, “Zorunlu Deprem Sigortası Tarife ve Talimatı”nda belirlenen azami teminat tutarından çok olamaz. Zorunlu Deprem Sigortası Tarife ve Talimatı’nın 2’nci maddesine göre, zorunlu deprem sigortası kapsamında bir mesken için verilebilecek azami teminat tutarı tüm yapı tarzları için 40 milyar TL’sidir⁶¹. Bu miktarı aşan kısım için ilgilinin ihtiyari sigorta yaptırma olanağı vardır (ZDSGŞ mad. C.3; ZDSTvT mad. 8). Bu hükümlerden ve ZDSGŞ’nin Tazminatın Ödenmesini düzenleyen B.4 maddesinden hareketle, zorunlu deprem sigortasında menfaat değeri altında sigortaya ilişkin 1288’inci maddesinin uygulanamayacağı söylenebilir. Bir başka deyişle, burada kanunen ilk riziko sigortasının öngörüldüğünden bahsedilebilir. Buna karşılık, ihtiyari deprem sigortalarında eksik sigorta hükümleri uygulanacaktır⁶². Ancak, bu sonuç, zorunlu deprem sigortasıyla sigortalanamayan kısmın eksik sigorta bedeli züerinden sigortalanması hali için geçerlidir. Örneğin, 90 milyar TL sigorta değeri olan bir binanın zorunlu deprem sigortasıyla 40 milyar TL sigorta bedeli üzerinden sigortalanmasından sonra ihtiyari deprem sigortasıyla 30 milyar TL üzerinden sigortalanması durumunda eksik sigorta söz konusudur. Zira, ihtiyari deprem sigortasıyla sigortalanabilecek sigorta değeri 50 milyar TL iken 30 milyar TL sigorta bedeli üzerinden sigorta yapılmıştır. Şu hususu ayrıca belirtmek gerekirse, ihtiyari sorumluluk sigortasının 50 milyar TL sigorta bedeli üzerinden yapılması halinde, binanın tüm sigorta değeri(90 milyar TL) dikkate alınarak toplam sigorta değerinden eksik bir sigorta bedeli üzerinden sigortanın yapıldığından bahisle eksik sigortanın varlığı ileri sürülemeyecektir. Zira, ihtiyari deprem sigortasında, zorunlu deprem sigortasıyla karşılanamayan zararlar sigortalanmaktadır. Bu bağlamda, ihtiyari deprem sigortasının yapan sigortacı, zorunlu deprem sigortacısı karşısında ikinci derceden sorumludur.

⁶⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. **BOZER, A.:** Zorunlu Deprem Sigortası, BATİDER 2001, C. XXI, S. 1, sh.243 vd.; **YONGALIK, A.:** Zorunlu Deprem Sigortası, BATİDER 20001, C. XXI, S. 2, sh. 151 vd.; **ULAŞ, I.:** Uygulamalı Sigorta Hukuku, Mal ve Sorumluluk Sigortaları,3.B. Ankara 2002, sh. 262 vd.

⁶¹ Daha önce 28 milyar TL olan sınır, 12.12.2002 tarihli ve 24691 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan „Zorunlu Deprem Sigortası Tarife ve Talimatında Değişiklik Yapılmasına Dair Tarife ve Talimat“ gereğince01.01.2003’ten itibaren geçerli olmak üzere 40 milyar TL’ya çıkarılmıştır.

⁶² Yarg. 11. HD., 31.1.2002 gün ve 2001/10848 Esas, 2002/694 karar sayılı ilanı için bkz. **ULAŞ, I.:** Mal ve Sorumluluk Sigortaları, , sh. 265-266.

Yangına Kar Kaybı Sigortası genel Şartları'nın A-6'ncı maddesine göre, sigorta bedeli tespit edilirken, iş yerinin tazminat süresine ilişkin tahmini cirosu esas alınır.

Sigortacının üstlendiği ediminin *ayni edim* şeklinde olması mümkündür. **Cam Kırılmasına Karşı Sigorta Genel Şartları**'nın 12'nci maddesine göre, zarar olayı gerçekleştiğinde, sigortacı, dilerse, sigorta bedelini geçmemek üzere hasar anındaki zararı tazmin eder; dilerse, kırılan cam ve aynaları aynen ikame eder. Gene aynı hüküm uyarınca, sigorta bedeli, sigorta değerinden eksik olduğu takdirde tazminat sigorta bedeli ile sigorta değeri arasındaki orana göre ödenir. Buna göre, taraflar sigorta bedeli kararlaştırmışlar ve sigortacı da zarar hadisesi gerçekleştiğinde, zararı nakden giderme yolunu seçmişse, kararlaştırılan sigorta bedelinin sigortalı cam ya da aynanın gerçek değerinden eksik olması halinde, Türk Ticaret Kanunu'nun 1288'inci maddesinin uygulanması gündeme gelecektir. Genel Şartlar, sigortalının, cam ya da aynaların büyüklüğünü doğru ve tam olarak bildirmemesi durumunda ödenecek sigorta tazminatının nasıl belirleneceği sorusuna cevap veren bir hükmü ihtiva etmemektedir. Gerçekten de, sigorta ettiren, sigortalı cam ya da aynaların büyüklüğünü eksik göstermiş olabilir. Bu tür olaylarda da menfaat değeri altında sigorta meydana gelecektir. Ancak, böyle bir durumda, "*gerçek olmayan menfaat değeri altında sigorta*"dan bahsedilir. Sigortacının ödeyeceği tazminat ise, sigorta ettirilen tarafından bildirilen cam ya da ayna büyüklüğünün gerçek büyüklüğüne oranı ölçüsünde azaltılır⁶³. Bu son halde, sigorta bedeli, cam ya da aynanın m² başına büyüklüğüne göre kararlaştırılmış ve söz konusu sigorta bedeli cam ya da aynanın m² başına gerçek değerinden eksik ise, Türk Ticaret Kanunu'nun 1288'inci maddesi anlamında *gerçek menfaat değeri altında sigorta* söz konusu olur⁶⁴. Örneğin, sigortalı tarafından 15 m² olarak bildirilmiş işyerinin(örneğin galeri) camının büyüklüğü gerçekte ise 20 m² dir; ayrıca sigorta bedeli olarak m² başına 500 milyon TL kararlaştırılmış; oysa sigortalı camın gerçek değeri m² başına 750 milyon TL'dir. Böyle bir durumda, ödenecek sigorta tazminatı ilk önce, sigorta ettirilen tarafından bildirilen cam ya da ayna büyüklüğünün gerçek büyüklüğüne oranı; daha sonra ise, Türk Ticaret Kanunu'nun 1288'inci maddesinde öngörülen oran kuralına göre olmak üzere iki defa azaltılır⁶⁵.

Şüphesiz sigortacı, eksik sigorta olarak yapılmış cam kırılma rizikosuna karşı sigortalarda *aynen tazmin* yolunu, sigortalının, camın gerçek değeri ile sigortacının nakden tazminat yolunu seçmiş olsaydı ifa etmek zorunda kalacağı(TTK mad. 1288'inci madde gereği azaltılmış) sigorta tazminatı arasındaki farkı ödemesi kaydıyla seçecektir.

⁶³ **OLLICK, P.:** Das neue Klausel (VI), VerBAV 1982, sh. 539.

⁶⁴ **RISTHAUS, B.:** age., sh. 47.

⁶⁵ **OLLICK, P.:** agm., VerBAV 1982, sh. 539; **RISTHAUS, B.:** age., sh.

Sigorta bedelinin poliçede gösterilmemesi halinde sigorta sözleşmesinin muteber olup olmayacağı hususunda Türk Ticaret Kanunu'nda her hangi bir hüküm mevcut değildir. Bu soruya can ve tazminat sigortaları ayırımına göre cevap vermek gerekir. *Can sigortalarında* sigorta sözleşmesinin geçerli olabilmesi için sigorta bedelinin poliçede gösterilmesi gerekir⁶⁶. Buna karşılık, *tazminat sigortalarında* sigorta bedelinin kararlaştırılmamış olması sigorta sözleşmesinin geçersizliği sonucunu doğurmaz. Sigorta bedeli tazminat sigortalarında, sigorta sözleşmesinin vazgeçilmez aslî unsuru değildir⁶⁷. Sigorta bedeli, tazminat sigortalarında, hukuki bir zorunluluk değil; sadece sigorta tekniğinden doğan bir zorunluluktur⁶⁸. Zira, örneğin, sigorta bedelinin kararlaştırılmamış olması halinde, Türk Ticaret Kanunu'nun 1288'inci maddesinde öngörülen menfaat değeri altında sigortanın uygulanma imkânı kalmaz⁶⁹. Çünkü, bu madde açısından eksik sigorta kavramı, sigorta bedeli ile sigorta değeri arasındaki ilişkiyi; bir başka deyişle, sigorta bedelinin sigorta değerinden eksik olmasını ifade eden bir kavramdır. Dolayısıyla, menfaat değeri altında sigortanın tespiti için, sigorta değeriyle karşılaştırılabilecek sigorta bedeli olarak adlandırılan rakamsal bir büyüklüğe ihtiyaç vardır.

b) Sigorta Değeri

Sigorta değeri, sigortalı menfaatin değeridir. Doktrinde, sigorta değeri, nihai değer(Letzwert) veya zararın sınırı olan değer(Sachadesngrenzwert) olarak da adlandırılmaktadır⁷⁰. Sigortacı açısından sigorta tazminatının ödenmesi söz konusu olduğundan sigorta değeri, sigortalı menfaatin rizikonun gerçekleştiği andaki değeridir(TK mad. 1299/II). Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, sigorta ettirenin sigortanın konusuna verdiği subjektif değer, sigorta değeri olarak belirlenemez. Eşyanın kişi için ifade ettiği manevî veya hatıra değeri sigorta değerine esas tutulamaz. Herkesin değer anlayışı farklıdır ve bu subjektif değerın sigortalı anması kural olarak mümkün değildir. Ancak, sanatsal eserlerde olduğu gibi kişinin sigorta konusuna biçtiği değer, o sahayla ilgili olan diğer kişilerce de paylaşılıyorsa, bu değerın sigorta değeri olarak kabulü mümkündür⁷¹. Şüphesiz, sigortanın amaçlarından biri de *subjektif rizikonun* ortadan kaldırılmasıdır. Bunu sağlayacak tedbirlerden birisi de, sigorta menfaatinin gerçek değeri üzerinden sigortalıdır.

⁶⁶ **BOZER, A.:** age., sh. 107; **BRUCK, E.:** Das Privatversicherungsrecht, sh. 416.

⁶⁷ **KOENIG, W.:** schweizerisches Privatversicherungsrecht, Bern 1967, sh. 282; **EHRENZWEIG, A.:** age., sh. 245.

⁶⁸ **EHRENZWEIG, A.:** age., sh. 245.

⁶⁹ **FREYGANG, H.:** age., sh. 10; **HINZ, H.W.:** age., sh. 120; **BRUCK, E./ MÖLLER, H.:** age., Bd. II, § 56 Anm. 10.

⁷⁰ Bkz. **HINZ, H.W.:** age., sh. 97.

⁷¹ **KÄSER, H.:** Untersuchungen über den Begriff des Ersatzwertes in der Versicherung, Bern 1937, sh. 4.

Sigorta değerinin sigorta menfaatinin rizikonun gerçekleştiği andaki değeri olduğunu öngören kuralın sigorta ettiren lehine olarak aksinin kararlaştırılması mümkündür⁷². Bir başka deyişle sigorta sözleşmesinde tarafların, sigortalı menfaatin rizikonun gerçekleştiği andaki değerinden farklı bir değeri sigorta değeri olarak kararlaştırması mümkündür. Ancak farklı sigorta değerinin kararlaştırılması, sigorta ettirenin aleyhine olamaz. Örneğin, yeni değer sigortasında, sigortalı malla aynı türdeki bir malın “yeni değeri”, “sigorta değeri” olarak kararlaştırılabilir. “Yeni değer” sigorta değeri olarak kararlaştırılması iki türlü olabilmektedir. Bir başka deyişle, sigortalı malla aynı türde yeni bir malın fiyatının sigorta değeri olarak kararlaştırılabilmesi iki türlü söz konusu olabilmektedir. İlkinde, sigortalı malın yaş ve aşınma derecesine göre değerinde meydana gelmiş olan azalma düşülmeksizin(mahsup edilmeksizin) aynı türdeki yeni bir malın tedariki için ödenecek bedel, sigorta değeri olarak belirlenmektedir(*eskime ve aşınma payı düşülmeksizin yeni değer*). Diğer türünde ise, poliçeye, “yeni değerden” eskime ve aşınma payı düşülerek sigorta tazminatının ödeneceği yazılmaktadır. Bu son durumda kararlaştırılan sigorta değeri, sigortalı malın devir değerinden fazla bir bedele tekabül etmektedir(*eskime ve aşınma payı mahsuplu yeni değer*)⁷³.

Türk Ticaret Kanunu’nun 1283’üncü maddesi ile 1350’inci maddesi gereği **takseli sigorta değerinde de**, sigorta değerinin taraflarca kararlaştırılması veya taraflarca seçilecek bilirkişiler tarafından sigorta değerinin tespiti söz konusudur. Takseli sigorta değeriyle, taraflar sigorta değerini, sigortalı menfaatin rizikonun gerçekleştiği andaki değerinden farklı bir değer olarak kararlaştırmış olmaktadır. Zira, takseli değer, sigortalı menfaatin rizikonun gerçekleştiği andaki değeri değil; sigorta mukavelesinin kurulduğu andaki değeridir. Ancak, taraflar takseli sigorta değeriyle, sigorta sözleşmesinin kurulduğu anda, birlikte tespit ettikleri(TTK mad. 1350) ya da oy birliğiyle seçtikleri bilirkişi tarafından takdir edilen değeri (TTK mad. 1283), sigortalı rizikonun gerçekleştiği andaki sigorta değeri sayılacağını kararlaştırmaktadırlar.

Türk Ticaret Kanunu’nun *taşıma sigortalarına* ilişkin 1313’üncü maddesi gereği sigortalanan yükün sigorta değeri taşınması için taşıyıcıya teslim olduğu zamandaki değeridir⁷⁴. Bu hükümle de, sigortalı malın rizikonun gerçekleştiği andaki değeri esas alınmayarak, Türk Ticaret Kanunu’nun 1299’uncu maddesinin 2’nci fıkrasından farklı bir düzenleme getirilmiştir.

Menfaat değeri altında sigorta bakımından, *kendisi için sigorta bedelinin kararlaştırıldığı* menfaatin değeri önem arzeder.

⁷² Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. **HOFMANN, E.:** Privatversicherungsrecht, München 1998, sh. 210.

⁷³ **HOFMANN, E.:** age., sh. 210.

⁷⁴ Benzeri bir düzenleme Türk Ticaret Kanunu’nun 1356’ncı maddesinde yer almaktadır.

Sigorta menfaatinin gruplandırıldığı sigortalarda, menfaat değeri altında sigortanın tespiti açısından, her grubun ayrı ayrı sigorta değeri tespit edilmeli ve bu değer, o grup için kararlaştırılmış sigorta bedelinden eksik olmalıdır. Teşkil edilen gruplardan birinde başkasına ait eşya da yer alıyorsa, sigorta değerinin hesaplanmasında bu malın değeri de dikkate alınır⁷⁵. Şüphesiz, sigorta menfaatinin gruplandırıldığı sigortalarda teşkil edilen gruplarda yer alan mallar tek tek sayılmışsa, sigorta değerinin tespiti kolaydır. Buna karşılık, teşkil edilen grupta, ev eşyası, işletme tesisatı gibi mal topluluğu yer alıyorsa, sigorta değerinin hesaplanması güçlük arzedecektir. Bu sebeple, sigortacılar, düşük miktarlı hasarlarda, sigorta değerinin hesaplanmasındaki güçlük sebebiyle, menfaat değeri altında sigortaya ilişkin Türk Ticaret Kanunu'nun 1288'nci maddesini uygulamaktan içtinap ederek ex-gratia teşkil eden ödemelerde bulunurlar⁷⁶.

Sigorta bedelinin toptan tespit edildiği sigortalarda da sigorta değerinin hesaplanması güçlük arzeder. Bu yüzden, bu nevi sigortalarda da menfaat değeri altında sigortanın varlığının tespiti güçlük teşkil edebilir ve sigortacı özellikle küçük miktarlı hasar hadiselerinde Türk Ticaret Kanunu'nun 1288'inci maddesini uygulamayarak sigorta tazminatını indirim yapmaksızın ödemek zorunda kalabilir⁷⁷.

Mal topluluklarının sigortasında, sigorta değerinin hesaplanmasında kural olarak, sigorta ettirene ait eşya dikkate alınır. Ancak, sigorta poliçesinde, sigorta ettirenin mülkiyeti muhafaza kaydıyla zilyedi olduğu eşya ile aile efradına veya işyerindeki personeline ait eşyaların da sigorta himayesinden yararlanacağı belirtilmişse, bunların sigorta değeri de dikkate alınır⁷⁸.

Mal topluluklarına ilişkin yapılan sigortada, bazen "sigortalı yer" klozuna da yer verilebilir. Bu nevi sigortalarda, sadece sigorta poliçesinde belirtilen yerde bulunan eşya sigorta himayesinden yararlanır⁷⁹. Sigorta poliçesinde belirtilen yerde gerçekleşmeyen rizikolar sigorta tazminatının ödenmesini müncer olmaz. Poliçede kararlaştırılan "sigortalı yer" sigorta himayesinden yararlanacak mal topluluğuna aidiyetin belirlenmesi bakımından, eşyanın sigorta poliçesinde belirtilen yere getirilmesi kadar, bu yerden uzaklaştırılması da önem arzeder. Şöyle ki, eşyanın sigorta poliçesinde belirtilen yerden sürekli uzaklaştırılması, onun artık mal topluluğuna ait olmadığına dair bir emare teşkil edebilir. Örneğin, yangına karşı sigortalanan ev eşyası arasında yer alan bir masanın sigortalının bürosuna getirilmesi ve artık orada kullanılmaya başlanması. Bu durumda, söz konusu masa artık sigortalı mal topluluğundan (ev eşyasından) ayrılmıştır ve mal topluluğunun sigorta değerinin hesaplanmasında dikkate alınmaz. Zira, sigorta sigorta poliçesinde belirtilen yer ya da mekanda bulunan mallar sigorta değerinin hes-

⁷⁵ HINZ, H.W.: age., sh. 100.

⁷⁶ Bkz. BRUCK, E./ MÖLLER, H.: age., Bd. II, § 56 Anm. 30.

⁷⁷ Bkz. BRUCK, E./ MÖLLER, H.: age., Bd. II, § 56 Anm. 30.

⁷⁸ Bkz. BRUCK, E./ MÖLLER, H.: age., Bd. II, § 56 Anm. 30.

⁷⁹ RAISER, R.: age., sh. 149.

aplanmasında nazarı itibara alınır. Bununla birlikte, geçici olarak poliçede belirtilen yerden ayrılan malların değeri, bu malların sigortalı yer dışında olmasına rağmen sigorta himayesinden yararlanması şartıyla sigorta değerinin hesaplanmasında dikkate alınır⁸⁰.

Yukarıda ifade edildiği üzere, menfaat değeri altında sigortanın varlığının tespitinde ölçü alınacak olan sigorta değerinin belirlenmesinde sigortalı malın rizikonun gerçekleştiği andaki sigorta değerinin esas alınacaktır (TTK mad. 1299/II). Taraflar arasında tazminatın ödenmesiyle ilgili ihtilaf çıksa dahi, mahkeme hükmünün verildiği an değil; bu an sigorta değerinin hesaplanmasında esas alınır. Dolayısıyla, *eksik sigortanın varlığı, rizikonun gerçekleştiği anda tespit edilecektir*⁸¹. Rizikonun gerçekleşmesinden önce menfaat değeri altında sigortanın var olup olmadığı keyfiyeti, tazminatın hesaplanmasında her hangi bir önemi ve rolü yoktur. Dolayısıyla, sözleşmenin kurulması esnasında mevcut olan eksik sigorta, sigorta tazminatında herhangi bir indirim yol açmayacaktır. Eksik sigortanın, rizikonun gerçekleşmesinden önce mevcudiyeti, sigorta ettiren açısından da önemsizdir. Ancak, o, bu süre zarfında, rizikonun gerçekleşmesiyle zararının tamamını tazmin ettirememeye rizikosunu taşır. Bu sebeple, sigorta bedelini yükselterek zararın tamamını tazmin ettirememeye tehlikesini bertaraf edebilir. Bununla birlikte, rizikonun gerçekleşmesinden önce ne sigorta ettiren ne de sigortacı tek başına sigorta bedelini yükseltme hakkına sahiptir. Sigorta bedeli, sigorta ettiren ve sigortacının uyuşması sonucunda yapılacak ek sigorta sözleşmesine istinaden yükseltilebilecektir. Aynı şekilde, sigorta sözleşmesinin kurulduğu anda mevcut olan eksik sigortanın, sigorta değerinin rizikonun gerçekleşeceği âna kadar piyasada o malın fiyatının düşmesi, aşınma, kullanma ya da mal topluluğunun sigortasında sigorta topluluğuna dahil olan mallardan bir veya bir kaçının topluluktan ayrılması (örneğin başkasına satılması) suretiyle tam değer hatta aşkın sigorta haline dönüşmesi mümkündür. Bunun gibi, sözleşmenin kurulması esnasında tam değer sigortasının mevcut olması, yani sigorta bedeli sigorta değerine eşit olacak şekilde sigorta sözleşmesinin yapılması da sigorta tazminatında hiç bir şekilde indirim gidilemeyeceği anlamına gelmez. Zira, riziko gerçekleşinceye kadar, sigortalı malın değerine artması veya sigortalı mal topluluğuna yeni eşyanın dahil olmasıyla eksik sigorta meydana gelebilecektir.

Mal topluluğunun sigortalı haline, sigorta himayesinden sigorta sözleşmesinin yapılmasından sonra mal topluluğuna yeni dahil olup da

⁸⁰ **BRUCK, E./ MÖLLER, H.:** age., Bd. II, § 54 Anm. 28, § 56 Anm.

30. *Hagen*'e göre, sigortalı yerden geçici olarak ayrılan eşya bu yerde olmasına rağmen sigorta himayesinden yararlanmasa bile sigorta değerinin hesaplanmasında dikkate alınır. **HAGEN, O.:** Das Versicherungsrecht, Teil V, Bd. VIII, in: Ehrenberg's Handbuch des gesamten Handelsrecht, Abt. I - II, Leipzig 1922, sh. 391. *Hagen*'ın bu düşüncesinin hukuk hissiyatına ters düşeceği şeklindeki – haklı- karşı görüş hakkında bkz. **BLANC, W.:** Entschädigungsberechnung in der Sachversicherung, Karlsruhe 1977, sh. 41-42

⁸¹ **BOZER, A.:** Sigorta Hukuku, Ankara 1965, sh. 202.

sigorta ettiren tarafından sigortacıya bildirilen eşya da yararlanacağından, rizikonun gerçekleştiği anda mal topluluğunda yer alan eşyanın toplam değeri sigorta değeridir⁸².

Sigorta değerinin belirlenmesinde esas alınacak tarih, **kara ve deniz yoluyla yapılacak taşıma rizikolarına karşı sigortalar** açısından da önemsizdir. Zira kara yoluyla yapılan taşıma rizikolarına karşı sigortalarda, sigorta olunan yükün sigorta değeri, taşınması için taşıyıcıya teslim olduğu yer ve zamandaki(TTK mad. 1313); deniz yoluyla yapılan taşıma rizikolarına karşı sigortalarda ise, yükün, yükleme yeri ve zamanındaki değeri sigorta değeridir(TTK mad. 1316). Bu nevi sigortalarda, sigorta süresi kısa müddetli olduğundan bu süre zarfında sigorta değerinin aynı kalacağı varsayımından(Fiktion des gleichbleibenden Versicherungswert) hareket edilir. Dolayısıyla taşıma sigortalarında sigorta sözleşmesinin kurulmasından sonra menfaat değeri altında sigorta gerçekleşmez.

Klasik yangın sigortası, maddi zararları tazmin ederken; yangın dolayısıyla işletmenin durması dolayısıyla oluşan kar kaybı ile işletme sahibinin üretimin durmasına rağmen işçi ücretleri gibi sabit masrafları tazmin etmez. İşte **işletmenin yangın dolayısıyla durma rizikosuna karşı sigortalarda**, işletmenin yangın dolayısıyla yapmak zorunda olduğu sabit masraflar ile kazanç kayıpları teminat altına alınır. Buna göre, söz konusu sigortalarda sigorta değeri, işletmenin kazancı ve yaptığı sabit masraflardan ibaret meblağdır⁸³. İşletme durmasına karşı sigortalarda zarar hadisesi, belirli bir sürece yayılı olarak gerçekleşir. Bu sebeple, meydana gelen zararın miktarı, işletmede duran faaliyetin kapsamı(örneğin, faaliyet, işletmenin tamamında mı yoksa sadece belirli bölümlerinde mi durmuştur) ile mal ya da hizmet üretiminin durmasının süresine bağlıdır⁸⁴. Sigorta değerini teşkil eden işletmenin kazanç kaybı ve sabit masrafları da belirli bir süre zarfında meydana gelmektedir⁸⁵. Bu nevi sigortalarda, sigortacılar sorumluluğunu belirli bir süre ile sınırlandırmaktadırlar. Sigortacılar, eşyaya ilişkin zararın gerçekleşmesinden itibaren belirli bir süre(örneğin 12 ay) zarfında meydana gelecek kazanç kaybı ve sabit masrafları ödemeyi taahhüt ederler. Bu süre sigortacının sorumlu olduğu süre olup, sigortacı ikame değerinin(sigorta tazminatının) hesaplanmasında bu süreden hareket etmez. Sigortacının sigorta tazminatının hesabında esas alacağı sürenin sonu, sigortacının sorumlu olduğu süredir(örneğin 12 ay). Ancak, sigorta tazminatının(ikame değeri) hesaplanmasında esas alınan süre, sigortacının sorumlu olduğu nihai süreden daha

⁸² **HONSELL,H /SCHAUER, M.:** Berliner Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz, Berlin-Heidelberg- New York 1999, § 56 Anm. 7.

⁸³ **BLANC, W.:** age., sh. 34; **HAX, K.:** Grundlagen der Betriebsunterbrechungsversicherung, 2. Aufl., Köln 1965, sh. 111; **RISTHAUS, B.:** age., sh. 42.

⁸⁴ **HAX, K.:** age, sh. 108; **RISTHAUS, B.:** age., sh. 42.

⁸⁵ **BLANC, W.:** age., sh. 34; **HAX, K.:** age., sh. 110; **RISTHAUS, B.:** age., sh. 42.

önce, işletmenin faaliyetlerine yeniden başlamasıyla da sona erebilecektir. Demek ki, sigortacının sorumlu olduğu süre olarak poliçede belirlenen sür eden(örneğin 12 ay) daha uzun süren faaliyet durmalarında, sigorta tazminatının(ikame değerinin) hesaplanmasında esas alınacak süre, poliçede belirlenen bu süre(12 ay) olacaktır.

Yangına Bağlı Kar Kaybı Sigortası Genel Şartları'na göre, yapılan bu sigorta ile bir ticari faaliyetin yürütülmesinde kullanılan taşınır ve taşınmaz değerlerde, bir yangın sigorta sözleşmesinin teminat altına aldığı riskin gerçekleşmesiyle ortaya çıkan hasar ve kayıplar sonucu, ticari faaliyetin kısmen veya tamamen durması veya aksaması nedeniyle oluşan kar kayıpları teminat altına alınır. Bu sigortanın uygulamsında kar kaybı, ticari faaliyetin durması ya da aksaması sonucunda, tazminat süresi içinde kalmak kaydıyla ciroda meydana gelen azalmadan ve bu azalmayı önlemeye yönelik işletme maliyetindeki artıştan kaynaklanan kar kaybı olarak anlaşılır(mad. A-1/III). Sigortacı, hasarın meydana geldiği andan, ticari faaliyetin durma veya aksaması tamamen giderilerek normal faaliyete devam olunmasına kadar geçecek süre içinde ve poliçede belirtilen azami teminat süresini aşmamak kaydıyla meydana gelecek kar kaybından sorumludur(mad. A-3). Sigorta tazminatı da(ikame değeri), kural olarak, cirodaki azalma ve iş maliyetindeki artış sonucu ortaya çıkan brüt kar kaybından, tazminat süresi içinde brüt kardan ödenmesi gereken, ancak hasar nedeniyle ödenmeyen veya tasarruf edilen işletme giderleri düşülerek hesaplanır(mad. B-6).

Yeni değer sigortası, aktifin sigortası ile pasifin sigortasının kombinasyonundan oluşan bir sigortadır. Bir yönüyle mal sigortası diğer yönüyle zorunlu harcamalara karşı sigortadır. Gerçekten de, yeni değer sigortasında sigortacı, riziko gerçekleştiğinde malı ikame değeri (mal sigortası; aktifin sigortası) ile bu değer ile aynı özelliklere sahip yeni bir malın meydana getirilmesi veya satın alınması için yapılması gereken ilave harcamaları; yani malın yeni değeri ile ikame değeri arasındaki farkı (zorunlu harcamalara karşı sigorta; pasifin sigortası) karşılamayı taahhüt etmektedir. Bir başka deyişle, sigortacı, bu sigorta ile aynı özelliklere sahip yeni bir malın, yaş, kullanılma ve eskime payına bakılmaksızın yeniden tedarik değerini üstlenmektedir⁸⁶. Yeni değer sigortasında sigorta değeri, sigorta menfaatinin konusu bir bina ise, binanın bulunduğu yerdeki mütad yeniden inşa değeridir. İnşa değeri ise, inşaat masraflarına tekabül eder⁸⁷. Buna karşılık, sigorta menfaatinin konusu bir menkul mal ise, malın yeniden tedarik değeri(malın yeniden satın alınması halinde ödenecek semen) sigorta değerini teşkil edecektir⁸⁸.

⁸⁶ Bkz. KUHN, M. /MÜLLER-STUDER, R.L./ECKERT, M.K.: Privatversicherungsrecht, Zürich 2002, sh. 107.

⁸⁷ HASSELMANN, M.: Die Neuwertversicherung in ihrer heutigen Gestaltung, VW 1969, sh. 319.

⁸⁸ HASSELMANN, M.: age., sh. 319-320.

Taraflar arasında takseli sigorta anlaşması varsa, eksik sigortanın tespitinde, “*takseli sigorta değeri*” ölçüdür.⁸⁹

Meblağ sigortalarında sigorta değerinden bahsedilemeyeceğinden, menfaat değeri altında sigorta hükümlerinin bu sigorta türlerine uygulanması mümkün değildir.

Sorumluluk sigortalarında sigorta değerinin varlığından bahsedilse bile, onun miktar olarak tam ifadesi mümkün değildir. Tabiiyle bunun sonucunda ikame değeri de tam ve doğru olarak tespit edilememektedir. İleri sürülen haklı tazminat talebinin sigorta bedelini aşması durumunda sigortacı, sadece sigorta bedeline kadar olan miktarı karşılamakla yükümlüdür. Dolayısıyla menfaat değeri altında sigortaya ilişkin Türk Ticaret Kanunu’nun 1288’inci maddesi *sorumluluk sigortalarında* da uygulama alanı bulmaz⁹⁰. Menfaat değeri altında sigorta hükümlerinin sorumluluk sigortalarında uygulanması ancak, sigorta ettirenin sorumluluğunun belirli bir miktarla ya da mali bir değerle sınırlandırılmış olması halinde düşünülebilir⁹¹. Mağdurun sigorta bedelini aşan miktarda tazminat talebi ileri sürmesi durumunda sigortacı, sigorta bedelini mağdura ödemekle yükümlüdür. Buna karşılık, sigorta bedelinden daha aşağı miktarda tazminat talebinin ileri sürülmesi halinde, sigortacı, *ilk riziko sigortasında* olduğu gibi talep edilen miktarı ödemek zorundadır. Bununla birlikte, *Karayolları Motorlu Araçları Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası (Trafik Sigortası) Genel Şartları*’nın 12’nci maddesinin 4’üncü fıkrasına göre, sigortacı, ileri sürülen tazminat talebiyle ilgili olarak sigortalıya dava açılması halinde, dava masrafları ile avukatlık ücretini ödemek zorundadır. Şu kadar ki, mahkeme tarafından hükmolunan tazminat sigorta bedelini geçerse, sigortacı söz konusu dava masrafları ile avukatlık ücretini, sigorta bedelinin hükmolunan tazminata oranı dahilinde öder⁹². Burada da dava ve avukat masraflarının taraflar arasında orantısız dağılımı söz konusudur. Böylece söz konusu hükümlerle, pratik açıdan menfaat değeri altında sigortaya benzer etkiler meydana gelmektedir⁹³.

c) Sigorta Bedelinin Sigorta Değerinden Eksik Olması

⁸⁹ HONSELL, H /SCHAUER, M.: Berliner Kommentar, § 56 Anm. 6; HINZ, H.W.: age., sh. 104.

⁹⁰ Bkz. ŞENOCAK, K.: Mesleki Sorumluluk Sigortası, Ankara 2000, sh. 68-69; HINZ, H.W.: age., sh. 196 vd; SIEG, K.: Allgemeines Versicherungsvertragsrecht, 3. Aufl., Wiesbaden 1994, sh. 167-170. Bununla birlikte, örneğin, Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları’nın 12’nci maddesinde “*gerçek olmayan menfaat değeri altında sigorta*” düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, mahkeme hükmolunan tazminat miktarının, sigorta bedelini aşması durumunda sigortacı, mahkeme masraflarını, sigorta bedelinin tazminata oranına göre ödemekle yükümlüdür.

⁹¹ RISTHAUS, B.: age., sh. 63.

⁹² Benzer hüküm için bkz. *Motorlu Kara Taşıtlı Araçları İhtiyari Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları* mad. 11/III.

⁹³ HEİMBÜCHER, B.: Unterversicherung in der Haftpflichtsparte, VW 1968, sh. 1103.

Sigorta bedelinin sigorta primin tespiti ile sigortacının edim yükümlülüğünün mutlak ve nisbi olarak sınırlandırılmasına hizmet ettiği yukarıda zikredilmişti. Sigorta bedelinin, “sigortacının edim yükümlülüğünün *mutlak* sınırını” oluşturması bütün sigorta dalları için geçerli olan bir fonksiyondur. Buna karşılık, sigorta bedelinin sigorta değeriyle birlikte “sigortacının edim yükümlülüğünün *nisbi* sınırını” oluşturması, sigorta bedelinin sadece aktifin sigortasında görülen fonksiyondur⁹⁴. Buna göre, sigorta bedeli sigorta değerinden eksik ise eksik sigorta; fazla ise aşkın sigorta, eşit ise tam değer sigortası söz konusu olur.

Demek ki, Türk Ticaret Kanunu’nun 1288’inci maddesi, sigorta sözleşmesinde “sigortacının edim yükümlülüğünü *nisbi* sınırını” göstermek amacıyla kararlaştırılan sigorta bedelinin kararlaştırılmış olmasını şart kılar. Bir başka deyişle, Türk Ticaret Kanunu’nun 1288’inci maddesi açısından, sigortacının edim yükümlülüğünün *nisbi* sınırını teşkil etmek üzere kararlaştırılan sigorta bedeli önemi haiz olup; sigortacının edim yükümlülüğünü mutlak sınırını göstermek amacıyla kararlaştırılan sigorta bedeli değil⁹⁵.

Sigorta sözleşmesinin kurulması esnasında sigortalı menfaat sadece cinsi veya türüne göre belirlenip; ancak sözleşmenin kurulmasından sonra sigortacıya sigortalanan menfaatlerin ne olduğu münferiden bildirilecek şekilde sigorta sözleşmesinin yapılması durumunda *abonman sigorta sözleşmesinden* ⁹⁶bahsedilir. Abonman sigortalara, mal stoklarının yangına karşı sigortalananmasında, inşaat edimleri sigortasında, sorumluluk sigortasında ve özellikle taşıma sigortalarında rastlanılmaktadır. Abonman sigortalılarında genellikle her nakliye aracı başına veya her depo için ayrı ayrı maksimum değer belirlenir. Bu değer, sadece ödenecek tazminatın sınırını teşkil edip sigorta bedeli olarak nitelendirilemez. Bu sebeple de Türk Ticaret Kanunu’nun 1288’inci maddesinin uygulanması gündeme gelmez⁹⁷. Bununla birlikte, sözleşmede kararlaştırılan azami değer aşılması halinde menfaat değeri altında sigorta hükümlerinin uygulanıp uygulanmayacağı meselesi tartışmalıdır. Örneğin sigorta sözleşmesinde azami değer 500 milyar TL (sigortacının edim yükümlülüğünün *mutlak* sınırı) kararlaştırılmış; fakat bir depoda 750 milyar TL tutarında tüütün bulunmaktadır. Şimdi, çıkan yangın sonucunda 500 milyar TL tutarında hasar meydana geldiğinde sigortacı, 500 milyar TL’nin tamamını tazmin etmek zorunda kalırsa, edim-karşı edim dengesini sağlayacak şekilde prim almadan kısmi hasar rizikosunu da taşımış olur. İşte bu sakıncayı önlemek amacıyla, doktrinde kararlaştırılan azami değer, sigortacının edim yükümlülüğünün nisbi sınırı fazedilerek menfaat değ-

⁹⁴ BRUCK, E./ MÖLLER, H.: age., Bd. II, § 56 Anm. 37.

⁹⁵ BRUCK, E./ MÖLLER, H.: age., Bd. II, § 56 Anm. 37.

⁹⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. KENDER, R.: Sigorta Hukukunda Abonman Mukavelesi, Ticaret ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, VII, Ankara 1990, sh.139 vd.

⁹⁷ RISTHAUS, B.: age., sh. 43.

eri altında sigorta hükümlerinin uygulanması fikri ileri sürülmektedir⁹⁸. Bu fikrin kabulü halinde de sigortacının ödeyeceği tazminat: 500 milyar TL x (500 milyar TL/1 trilyonTL) = 250 milyar TL olacaktır.

E) MENFAAT DEĞERİ ALTINDA SİGORTA’NIN HUKUKİ SONUÇLARI

1. Genel Olarak

Türk Ticaret Kanunu'nun 1288’inci maddesine göre yapılan sigorta, eksik sigorta ise, sigortacı meydana gelen zarardan sigorta bedelinin sigorta değeri oranında sorumlu olacaktır. Dolayısıyla bu hüküm uyarınca menfaat değeri altında sigortanın varlığı halinde sigortacının sorumluluğunun belirlenmesinde, “*orantı kuralı*”(règle proportionnelle) uygulanacaktır. Bunun sonucunda, sigortacı gerçekleşen hasarın tamamını değil ancak bir kısmını karşılamak zorunda kalacaktır.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1288’inci maddesine göre, sigorta tazminatı:

<p>Sigorta Bedeli</p> <p>Sigorta Tazminatı = Zarar x _____</p> <p>Sigorta Değeri</p>

formülüne göre hesaplanacaktır.

Bu formül, “*sigorta ettirene sağlanacak sigorta himayesinin yoğunluğunu*”; diğer bir deyimle, “*sigorta himayesinin değerini*” göstermektedir.

Buna göre, sigorta ettiren 100 milyar TL değerindeki evini 75 milyar TL sigorta bedeli üzerinden yangına karşı sigortalarsa, gerçekleşen riziko sonucunda evde 20 milyar TL tutarında hasar gerçekleşirse, sigortacının ödeyeceği sigorta tazminatı: $20 \times (75/100) = 15$ milyar TL olacaktır.

Kanunda öngörülen söz konusu formülden de anlaşılacağı üzere, sigorta bedeli ile sigorta değeri arasındaki oran büyüdükçe ödenecek sigorta tazminatı miktarı da o kadar azalmaktadır. Sigorta bedeli sigorta değere ne kadar yakın belirlenirse sigorta ettirenin elde edeceği sigorta tazminatı miktarı da o kadar artacaktır. Sigorta değeri, sigorta bedelinde ne kadar yüksek tespit edilirse, sigorta ettirenin talep edebileceği sigorta tazminatı miktarı da o kadar az olacaktır.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1288’nci maddesinde öngörülen sigortacının azaltılmış sorumluluğu kısmi hasarlarda geçerli olup; tam hasar halinde sig-

⁹⁸

Bkz. BRUCK, E./ MÖLLER, H.: age., Bd. II, § 56 Anm. 37.

ortalı sigorta bedelinin tamamını talep edebilecektir (TTKA mad. 1299/ II, c. 2). Ancak şu husus unutulmamalıdır ki, sigortacının sigorta bedeli ile sorumlu olduğu durum, tam hasar halidir, yani sigorta değerine eşit miktarda hasarın gerçekleşmiş olmasıdır; yoksa, sigorta bedelini aşan; fakat sigorta değerinin altında kalan hasarlar kısmi hasar olup, sigortacının sorumluluğu gene “*orantı kuralına*” göre belirlenecektir. Örneğin, sigorta değeri 100 milyar TL olan bir bina 80 milyar TL sigorta bedeli üzerinden yangına karşı sigorta ettirilmiştir. Çıkan yangın sonucunda binanın kendisinde 90 milyar TL hasar meydana gelmiştir. Bu örnekte, sigortacının ödeyeceği sigorta tazminatı: $90 \text{ milyar TL} \times (80 \text{ milyar TL} : 100 \text{ milyar TL}) = \underline{72 \text{ milyar TL}}$ ’dır.

Menfaat değeri altında sigortanın varlığı halinde sigortacının gerçekleşen zararı orantı kuralına göre tazmin etmesi, kanunen gerçekleşen bir sonuçtur. Sigortacının bu yönde bir irade beyanına ihtiyaç yoktur. Sigortacı, eksik sigortanın varlığını sigorta tazminatını ödedikten sonra farkederse, sigorta ettirenden ödediği fazla kısmın iadesini sebepsiz zenginleşme hükümlerine istinaden talep edebilecektir⁹⁹. Şüphesiz sigortacının menfaat değeri altında sigortanın varlığının bilinciyle ödeme yapması iade talebine engel olur.

Menfaat değeri altında sigortanın sigorta sözleşmesinin geçerliliği üzerine herhangi bir etkisi yoktur. Ne sigorta ettirenin ne de sigortacının tek başına menfaat değeri altında sigortanın bertarafını sağlayabilir. Ancak, sigorta ettiren menfaatinin sigorta himayesinden yararlanmayan kısmını başka bir sigortacıda sigorta ettirme hakkına sahiptir. Bu durumda, Türk Ticaret Kanunu’nun 1287’nci maddesi anlamında *kısmi* sigortadan bahsedilir. Menfaat değeri altında sigortanın varlığı halinde, sigorta ettirenin sigorta sözleşmesini haklı sebeple feshetme yetkisi yoktur¹⁰⁰.

2. Zararı önleme ve azaltma külfetinin ifası kapsamında yapılan masraflar

Türk Ticaret Kanunu’nun 1293’üncü maddesine göre, *sigorta ettirenin zararı önleme ve azaltma külfeti kapsamında aldığı tedbirlerden doğan masraflar*, bu tedbirler faydasız kalmış olsa bile sigortacı tarafından ödenmek zorundadır; şu kadar ki, sigorta, menfaati menfaat değerinin tamamına tekabül etmiyorsa vaki masraflar ancak sigorta bedelinin menfaat değerinin tamamına olan nispetine göre ödenir. Ticaret Kanunu’nda zikredilen bu hükmün öngörülüş sebebi, sigortacıya üstlendiği rizikoyu ihata etmek suretiyle reasüre etmesinde kolaylık sağlamaktır¹⁰¹. Türk Ticaret Kanunu’nun 1293’üncü maddesinde menfaat değeri altında sigorta ile ilgili bir hükme yer verilmesi, kanun koyucunun sigorta ettirenin zararı önleme ve azaltma

⁹⁹ Bkz. BRUCK, E./ MÖLLER, H.: age., Bd. II, § 56 Anm. 46.

¹⁰⁰ BRUCK, E./ MÖLLER, H.: age., Bd. II, § 56 Anm. 53;

HONSELL, H /SCHAUER, M.: Berliner Kommentar, § 56 Anm. 16.

¹⁰¹ STANGE, V.: Rettungsobliegenheiten und Rettungskosten im Versicherungsrecht, Karlsruhe 1995, sh. 213; MARTIN, A.: age., sh. 1577.

masraflarının tazminine yönelik talebinin müstakil bir talep olarak gördüğünü göstermektedir. Zira, zararı önleme ve azaltma masrafları dar anlamda sigorta zararı olarak kabul edilecek olsaydı, Türk Ticaret Kanunu'nun 1293'üncü maddesinde ayrıca bir düzenleme yapılmaz, 1288'inci madde düzenlemesi yeterli addedilirdi¹⁰². Burada sigorta ettirenin kurtarma masraflarını sigortacının talimatı üzerine yapıp yapmadığı ya da bizzat kendisinin somut olayda masrafların yapılmasını faydalı addedip addedmediği söz konusu hükmün uygulanması açısından herhangi bir önemi haiz değildir.

Döring zararı önleme ve azaltma masraflarını sigortalı malın rizikonun gerçekleştiği andaki değerine (ikame değeri) eklemek suretiyle aşağıdaki şekilde bir formül geliştirerek sigortacının menfaat değeri altında sigortanın varlığı halinde sorumluluğunun miktarını hesaplamaktadır¹⁰³.

Sigortacının Sorumlu Olduğu Sigorta Tazminatı= (Hasar + zararı önleme ve azaltma masrafları) x [İkame değeri : (sigorta değeri + zararı önleme ve azaltma masrafları)]

Bu formüle göre, örneğin sigorta değeri 250 milyar TL olan bir ev 200 milyar TL sigorta bedeli üzerinden sigortalı ve gerçekleşen riziko sonucunda evde 100 milyar TL tutarında hasar meydana gelmiş ve zararın önleme ve azaltılması için de 10 milyar TL tutarında masraf yapılmışsa, sigortacının ödeyeceği toplam tazminat miktarı:

$$\frac{(100 + 10) \times 200}{(250 + 10)} = \frac{110 \times 200}{260} = 84,616 \text{ milyar TL}$$

şeklinde belirlenecektir.

Bu görüş kabul edilemez. Her şeyden önce, sigortacı, malın kendisinde meydana gelen zararı tazmin ettiği gibi, aynı şekilde zararı önleme ve azaltma masraflarını da tazmin etmelidir¹⁰⁴. Bundan başka, Türk Ticaret Kanunu'nun 1293'üncü maddesi, zararı azaltma ve önleme masraflarının orantı kuralına göre hesaplanacağını ayrıca öngörmüştür. Buna göre yukarıdaki örnekte, sigortacının ödeyeceği sigorta tazminatının toplamı şu şekilde hesaplanmalıydı:

a) *Evin kendisinde meydana gelen hasarlardan sigortacının sorumluluğu:*

$$100 \text{ milyar TL} \times (200 \text{ milyar TL} : 250 \text{ milyar TL}) = \underline{80 \text{ milyar TL}}$$

¹⁰² **KISCH, W.:** Die Pflicht des Versicherers zum Ersatze der Rettungskosten, WuR 1916, sh. 295.

¹⁰³ Bkz. **DÖRING:** Die rechtliche Wirkung der vereinbarten und freiwilligen Selbstversicherung in der Feuerversicherung, Mitt. 1918, sh. 81.

¹⁰⁴ **BLANC, W.:** age., sh. 64; **HINZ, H.W.:** age., sh. 90.

b) *Zararı önleme ve azaltma masraflarından sigortacının sorumluluğu:*

$$10 \text{ milyar TL} \times \left(\frac{200 \text{ milyar TL}}{250 \text{ milyar TL}} \right) = \underline{8 \text{ milyar TL}}$$

Sigortacının ödeyeceği sigorta tazminatı toplamı: $a + b = 80 + 8 = \underline{88 \text{ milyar TL}}$

Menfaat değeri altında sigortanın söz konusu olduğu bazı durumlarda malın kendisinde meydana gelen zarar miktarı ile zararı önleme ve azaltma masraflarının toplamı sigorta bedelini aşabilir. Bu durumda sigortacının ödeyeceği toplam tazminat miktarı sigorta bedelini geçemez. Örneğin, sigorta değeri 100 milyar TL olan bir bina 80 milyar TL sigorta bedeli üzerinden yangına karşı sigorta ettirilmiştir. Çıkan yangın sonucunda binanın kendisinde 90 milyar TL hasar meydana gelmiştir. Sigorta ettirenin zararı önleme ve azaltma külfeti kapsamında yaptığı masrafların tutarı ise 12 milyar TL'dir. Buna göre sigortacının sigorta ettirene yapacağı ödemelerin toplamı:

a) *Binanın kendisinde meydana gelen hasarla ilgili olarak:*

$$90 \text{ milyar TL} \times \left(\frac{80 \text{ milyar TL}}{100 \text{ milyar TL}} \right) = \underline{72 \text{ milyar TL}}$$

b) *Zararı önleme ve azaltma külfetinin ifasından doğan masraflarla ilgili olarak:*

$$12 \text{ milyar TL} \times \left(\frac{80 \text{ milyar TL}}{100 \text{ milyar TL}} \right) = \underline{9,6 \text{ milyar TL}}$$

Bu durumda sigortacının yapacağı toplam ödeme **80 milyar TL** olacaktır. Zira, söz konusu örnekte, sigortacının sorumluluğunun toplamı 81,6 milyar TL olarak hesaplanmaktadır. Oysa, sigortacı, sigorta bedeline kadar sorumlu olmalıdır. Bir başka deyişle, malın kendisinde meydana gelen hasardan dolayı sigortacının sorumluluğu ile zararı önleme ve azaltma külfetinin ifası kapsamında yapılan masraflardan dolayı sigortacının sorumlu olduğu miktarın toplamı sigorta bedeline eşit veya sigorta bedelinden eksik olmalıdır.

(Malın kendisinde meydana gelen hasar miktarı + zararı önleme ve azaltma masrafları) ≤ sigorta bedeli ise sigortacının tam ödeme yükümlüğü söz konusu olur. Buna karşılık, *(Malın kendisinde meydana gelen hasar miktarı + zararı önleme ve azaltma masrafları) > sigorta bedeli* ise, sigort-

acı, sadece “sigorta bedelini” ödemekle yükümlüdür¹⁰⁵. Matematiksel açıdan ifade edecek olursak:

malın kendisinde meydana gelen hasardan sigortacının sorumluluğu: **p**

zararı önleme ve azaltma masraflarından sigortacının sorumluluğu: **q**

sigorta bedeli: **r**

sigorta tazminatı: **t**

$$(p + q) \leq r \Rightarrow t = p + q$$

$$(p + q) > r \Rightarrow t = r$$

Bu kuralın uygulanmasının normal sonucu da, menfaat değeri altında sigorta söz konusu olduğunda *tam hasar* gerçekleşmişse, sigorta ettirenin zararı önleme ve azaltma külfetinin ifası kapsamında yapmış olduğu masrafları sigortacıdan talep edememesidir. Sigorta ettiren söz konusu masrafları bizzat taşımalıdır¹⁰⁶. Yukarıda verilen örnekte, tam hasarın gerçekleşmesi durumunda, sigortacı, sadece malın kendisinde meydana gelen hasara ilişkin olarak 80 milyar TL ödemek zorunda olup, yapılan 12 milyar TL tutarındaki *zararı önleme azaltma masraflarının* ne tamamını ne de *orantı kuralının* uygulanmasıyla bulunacak 9,6 milyar TL’lik kısmını ödemekle yükümlüdür.

3. Sigortacının ediminin aynı(gayri nakdî) nitelikte olması

Sigortacının sigorta sözleşmesiyle kırılan camın yerine yenisinin takılması gibi aynı bir edimi üstlenmesi halinde dahi menfaat değeri altında sigortaya ilişkin Türk Ticaret Kanunu'nun 1288’inci maddesinin uygulama alanı bulacağı yukarıda zikredilmişti. Böyle bir durumda Türk Ticaret Kanunu’nun 1288’inci maddesinin uygulanabilmesinin sigorta ettirenin ilave para ödemesi şeklinde mümkün olabileceği söylenebilir. Sigorta ettirenin ödeyeceği miktar, meydana gelen zarar ile sigortacının nakdi edimde bulunmuş olsaydı ödeyeceği tazminat arasındaki farktır¹⁰⁷.

4. Yeni değer sigortası

¹⁰⁵ Benzer bir hüküm sigortacının “*hukuki himaye sağlama edimi*”ni düzenleyen *Üçüncü Şahıslara Karşı Mali Mesuliyet Sigortası Genel Şartları*’nın 9’uncu maddesinin 2’nci fıkrasında da yer almaktadır. Şöyle ki, söz konusu hükme göre, sigortacı sigortalının ileri sürülen talebin haksız olması halinde sigortalının savunmasına yardım etme yükümlülüğü kapsamında yapmış olduğu dava masrafları ile zarar görene ödenmesi gereken tazminat sigorta bedelini aşamaz. Buna göre, üçüncü şahıslara karşı sorumluluk sigortasında kararlaştırılan *sigorta bedeli* sigortacının edim yükümlülüğünün *mutlak sınırını* teşkil etmektedir. Karayolları Motorlu Araçları Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası (Trafik Sigortası) Genel Şartları hakkında bkz. sh.

¹⁰⁶ **BLANC, W.:** age., sh. 63; **RISTHAUS, B.:** age., sh. 57.

¹⁰⁷ **RISTHAUS, B.:** age., sh. 48.

Menfaat değeri altında sigortaya ilişkin Türk Ticaret Kanunu'nun 1288'inci maddesinde öngörülen "oranlı kuralı" "*yeni değer sigortaları*" için de uygulanır. Ancak, bunun için iki yöntem söz konusu olabilir:

Birinci yöntemde, sigorta ikame değerinin tazmin edildiği sigorta ile yeni değer sigortası şeklinde ikiye bölünür. Daha sonra, sigorta sözleşmesinde kararlaştırılan sigorta bedelinin ikame değerinin altında olup olmadığı tetkik edilir. Buna göre, sigorta bedeli yapılan tespitte, ikame değerinin altında ise, ikame değerinin sigortalandığı sigorta bakımından menfaat değeri altında sigorta söz konusu olur. Bu durumda, yeni değer farkı kadar zorunlu harcamalara karşı sigorta hükümlerinin uygulanması gündeme gelmez. Sigorta, sadece ikame değerini sigortalandığı sigortaymış gibi ele alınır. Buna karşılık, sigorta sözleşmesinde kararlaştırılan sigorta bedeli, malın ikame değerini aşıyor; fakat malın yeni değerinin altında kalıyorsa, sigorta bedelinin ikame değere kadar olan kısmı sigorta ettirene kesintisiz ödenir; zararın bu miktarı aşan kısım –ki bu kısım, yeni değer zararı olarak nitelendirilir– menfaat değeri altında sigorta hükümlerine göre tazmin edilir¹⁰⁸. Zararın ikame değerini aşan kısım, sigorta bedelinin ikame değerini aşan kısmın sigorta değerinin ikame değerini aşan kısmına oranına göre tazmin edilir. Bir örnekle açıklamak gerekirse¹⁰⁹:

Yeni değer: 60 milyar TL

Rizikonun gerçekleştiği andaki **ikame değeri:** 40 milyar TL

Sigorta sözleşmesinde kararlaştırılan **sigorta bedeli:** 50 milyar TL

Gerçekleşen hasar miktarı: 20 milyar TL

Rizikonun gerçekleştiği andaki malın kendisinde meydana gelen zarar: 15 milyar TL

Tazmin edilecek ikame değeri: 15 milyar TL

Tazmin edilecek yeni değer:

5 milyar TL x sigorta bedelinin ikame değerini aşan kısım

sigorta değerinin ikame değerini aşan kısım

= 5 milyar TL x (10 / 20) = 2, 5 milyar TL

Toplam sigorta tazminatı miktarı: 15 milyar TL + 2, 5 milyar TL = 17, 5 milyar TL

¹⁰⁸ Bkz. RISTHAUS, B.: age., sh. 33; HINZ, H.W.: age., sh. 106 vd.; HASSELMANN, M.: agm., VW 1969, sh. 318.

¹⁰⁹ Örnekler için bkz. BLANC, W.: Entschädigungsberechnung in der Neuwertversicherung, VW 1959, sh. 127-128; HINZ, H.W.: age., sh. 108-109.

İkinci yöntemde ise, bu şekilde bir ayırlama yapılmaz ve zarar sigorta bedelinin sigorta değerine oranına göre ödeme yapılır.

Örneğin: Bir binanın:

Yeni değer: 500 milyar TL

Rizikonun gerçekleştiği andaki **ikame değeri:** 400 milyar TL

Sigorta sözleşmesinde kararlaştırılan **sigorta bedeli:** 50 milyar TL

Rizikonun gerçekleştiği andaki malın kendisinde meydana gelen zarar: 200 milyar TL

Yeni Değer Zararı: 250 milyar TL

450 milyar TL (sigorta bedeli)

Ödenecek sigorta tazminatı = $\frac{450 \text{ milyar TL}}{500 \text{ milyar TL (yeni değer hasarı)}} \times 250$

500 milyar TL (yeni değer)

= 225 milyar TL

Ödenecek tazminatın 200 milyar TL'sı binanın ikame değerinin tazmini; 25 milyar TL'sı ise binanın yeniden inşası içindir.

5. Yangına bağlı kar kaybı sigortaları

Yangına Bağlı Kar Kaybı Sigortası Genel Şartları'nın A-6 maddesine göre, sigorta bedelinin, brüt kar oranının¹¹⁰ senelik ciroya¹¹¹ veya tazminat süresi 12 aydan fazla ise, standart ciroya¹¹² uygulanması sonucu elde edilen miktardan az olması halinde tazminat aralarındaki orana göre azalır. Buna göre, sigorta tazminatında,

Sigorta Bedeli

Sigorta tazminatı = $\frac{\text{Sigorta Bedeli}}{\text{Değerlendirme Süresindeki Sigorta Değeri}}$

Değerlendirme Süresindeki Sigorta Değeri

Formülüne göre indirim yapılacaktır. Bir başka deyişle, bildirilen brüt kazancın, fiili kazanç oranına göre, sigortacının ödeyeceği tazminat hesaplanacaktır.

6. Sigortacının sigorta ettirene kanunî halefiyeti (TTK mad. 1301)

¹¹⁰ „**Brüt Kar Oranı:** Hasar tarihinden önceki faaliyet yılında elde edilen brüt karın ciroya oranıdır“ „**Brüt Kar:** Ciro ve varsa kapanış stokları toplamı ile varsa açılış stokları ve taraflarca sigorta sözleşmesinde açıkça belirtilen işletme giderleri toplamı arasındaki müspet farktır“. (mad. B- 6 Tanımlar).

¹¹¹ „**Senelik ciro:** Hasar tarihinden geriye doğru 12 aylık cirodur“ (mad. B- 6 Tanımlar).

¹¹² „**Standart ciro:** Tazminat döneminin 12 aydan fazla olması halinde senelik ciroyla orantılı olarak ayarlanan cirodur“(mad. B- 6 Tanımlar).

Türk Ticaret Kanunu'nun 1301'inci maddesine göre, sigorta ettiren kimsenin vaki zarardan dolayı üçüncü şahıslara karşı dava hakkı varsa bu hak tazmin ettiği bedel nispetinde sigortacıya intikal eder. Dolayısıyla yapılan sigorta eksik sigorta ise, sigorta ettirenin üçüncü kişiye karşı sahip olduğu tazminat talebi hakkı, Türk Ticaret Kanunu'nun 1288'inci madde uyarınca yaptığı eksik ödeme miktarı kadar sigortacıya intikal edecektir. Örneğin, **A**, sigorta değeri 100 milyar TL olan evini 80 milyar TL sigorta bedeli üzerinden sigortalatmıştır. **B**, çekemeği **A**'nın evini kasden yakmış ve ev tamamen harap olmuştur. Bu durumda, sigortacı, sigortalı **A**'ya eksik sigorta sebebiyle sadece 80 milyar TL ödeme yapacaktır. Dolayısıyla, sigortalı **A**'nın Borçlar Kanunu'nun 41 vd. maddeleri gereği **B**'ye karşı sahip olduğu tazminat alacağına sadece 80 milyar TL'lik kısmı sigortacıya intikal edecek; kalan 20 milyar TL'lik miktarda ise, sigortalı **A**, **B** karşısında tazminat alacaklısı olmaya devam edecektir.

Yukarıdaki örnekte, meydana gelen zarardan sigorta ettirenin de sorumlu olması halinde sigortacıya intikal edecek tazminat miktarının belirlenmesi meselesi tartışmalıdır. Örneğin sigorta ettirenin % 50 müterafik kusuru sebebiyle, mahkeme, **B**'yi **A** karşısında 50 milyar TL tazminat ödemeye mahkum etmişse eksik sigortanın varlığı halinde tazminat alacağı sigortacı ile sigortalı **A** arasında nasıl paylaşılacaktır?

Alman hukukunda hakim olan ve Türk hukuku bakımından da kabul edilmesi gereken görüşe¹¹³ nazaran, sigortacıya, sigorta ettirenin zarar veren üçüncü şahıs karşısında sahip olduğu alacağından onun(sigorta ettirenin) zararının tamamen karşılanması için ödenen miktardan arta kalan kısım intikal edecektir. Buna göre, sigortacının edimi ile sigorta ettirenin zarar veren üçüncü şahsa karşı sahip olduğu tazminat alacağı toplanmalı ve meydana gelen zarar bu toplamdan çıkarılmalıdır. İşte sigortacı bu miktar kadar sigorta ettirene halef olacaktır. Sigorta ettiren de meydana gelen hasar ile sigorta tazminatı arasındaki fark tutarında zarar veren üçüncü şahıs karşısında tazminat alacaklısıdır. Yukarıdaki örnekte, sigorta ettirenin zarar veren şahıs karşısında sahip olduğu 50 milyar TL($100 \times 50/100 = 50$ milyar TL) tutarındaki tazminat alacağı taraflara şu şekilde paylaşılacaktır:

Sigorta ettiren : $100 \text{ milyar TL} - 80 \text{ milyar TL} = 20 \text{ milyar TL}$ 'yı zarar veren şahsa karşı sahip olduğu tazminat alacağından tahsil eder. Sigortacı da kalan miktar kadar($50 \text{ milyar} - 20 \text{ milyar TL} = 30 \text{ milyar TL}$) sigorta ettirene halef olur. Böyle bir durumda, zarar veren şahıs, alacaklı olarak hem sigorta

¹¹³ BGHZ 25, sh. 340 vd.; BGHZ, 13, sh. 28vd.; BGHZ, 47, sh. 308 vd.; HINZ, H.W.: age., sh. 96; HONSELL, H /SCHAUER, M.: Berliner Kommentar, § 67 Anm. 99 vd.; BRUCK, E./ MÖLLER, H.: age., Bd. II, § 56 Anm. 51; MÜLLER, K.: das Quotenvorrecht in der Kaskoversicherung, VersR 1989, sh. 317-318; STIEFEL, E. / HOFMANN, E.: Kraftfahrtversicherung, AKB-Kommentar, 17. Aufl., München 2000, § 67 VVG Anm. 28 vd, sh. 156-157; SCHMIDT, R.: Der Regress des Versicherers (§ 67 und § 1542 RVO), VersR 1953, sh. 458.

ettireni hem de sigortacıyı karşısında bulacaktır. Sigortacıya intikal eden tazminat miktarı hakim görüşe göre şu şekilde de hesaplanabilir:

(sigorta tazminatı miktarı + sigorta ettirenin zarar veren üçüncü şahıs karşısında sahip olduğu tazminat alacağı miktarı) – meydana gelen zarar

(80 milyar TL + 50 milyar TL) – 100 milyar TL = 30 milyar TL

Tazminat borçlusunun malvarlığını yetersizliği sebebiyle sigortalının taleplerinin yalnızca bir kısmı karşılanabiliyorsa, eksik sigorta halinde sigortacıya intikal edecek tazminat miktarının belirlenmesi hakkında Türk Ticaret Kanunu'nun 1301'inci maddesinde herhangi bir düzenleme yer almamaktadır. Türk hukukunda bizim de iştirak ettiğimiz görüşe göre¹¹⁴, "*halefiyet sigortalının aleyhine İleri Sürülemez*" anlamına gelen *nemo contro subrogat* ilkesine göre¹¹⁵, sigortalıya öncelik hakkı tanınarak; zarar sorumlusundan elde edilmesi mümkün meblağdan sigortalı öncelikli olarak yararlandırılmaktadır.

7. Gerçekleşen riziko sonucunda sigorta ettiren nezdinde meydana gelen avantajlar

Gerçekleşen riziko sonucunda sigorta ettiren nezdinde gerçekleşen zarar ile birlikte bir takım "avantajlar" da hasıl olmuşsa, bu avantajların sigorta hukukuna hakim olan "zenginleşme yasağı prensibi" gereğince ödenecek tazminattan indirilmesi gerekir. Sigorta ettirene menfaat değeri altında sigorta dolayısıyla eksik ödeme yapılmışsa, sigorta ettiren nezdinde doğan bu avantajların sigortacı ile aralarında paylaşımı meselesi ele alınması gereken konulardan diğerini teşkil etmektedir.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1418'inci maddesinin 1'inci fıkrasına göre, tam zıya halinde sigorta bedelinin ödenmesinden önce bir şey kurtarılmış olursa bunun satış bedeli sigorta bedelinden indirilir. Sigorta tam değer üzerinden yapılmamışsa (eksik sigortanın varlığı halinde) sigorta bedelinden yalnız kurtarılan şeyin satış bedelinin sigorta değeriyle mütenasip bir kısmı indirilir. Aynı hükmün son fıkrasına göre ise, sigorta bedeli ödendikten sonra tam veya kısmi bir kurtarma yapılırsa sonradan kurtarılan şeyler üzerinde yalnız sigortacı hak iddia edebilir. Sigorta tam değer üzerinden yapılmamışsa (eksik sigortanın varlığı halinde) sigorta bedelinden yalnız kurtarılan şeyin

¹¹⁴ **OMAĞ, M.K.:** Türk Hukukunda Sigortacının Kanuni Halefiyeti (TTK mad. 1301), İstanbul 1983, sh. 139-140; **KILIÇOĞLU, A.:** Özel ve Sosyal Sigortalarda Halefiyet ve Rücu, AHFD 1974, S. 1-4, sh. 415; **BOZER, A.:** age., sh. 214.

¹¹⁵ Türk Ticaret Kanunu'nun 907, 915 ve 920'inci maddeleri ile İcra ve İflas Kanunu'nun 204'üncü maddelerinin bu ilkenin pozitif dayanağını teşkil ettiği yönündeki haklı görüş için bkz. **OMAĞ, M.K.:** age., sh. 136 ve sh. 139-140.

satış bedelinin sigorta değeriyle mütenasip bir kısmı indirilir (TTK mad. 1418/III)¹¹⁶.

Sigorta tazminatının ödenmesini müteakip bulunur veya tekrar ele geçirilir ya da kurtarılsa, sigorta ettiren nezdinde doğan bu faydanın da sigortacı ile aralarında paylaşılması gerekir. Hırsızlığa Karşı Sigorta Genel Şartları'nın B.5'inci maddesine göre, bulunma, tazminatın ödenmesinden sonra vuku bulmuşsa, sigortalı bulunan şeyin değerini ödeyerek ya geri alır; ya da bulunan şeyin mülkiyetini sigortacıya devreder. Buna göre, çalınan eşya veya malların tazminatın ödenmesini müteakip tamamen veya kısmen geçirilmesi halinde, sigortalı bu mallar veya eşya üzerindeki haklarını sigortacının talebi üzerine ona devretmeye mecburdur. Ele geçirilen eşya ve mallar tam değeriyle tazmin edilmiş bulunuyorsa sigortacıya iade etmek veya eşya ve malları sigortacının emrine amade kılmakla yükümlüdür. Sigortalının bu husustaki seçimlilik hakkını hangi süre içerisinde kullanacağına dair Genel Şartlar'da her hangi bir hüküm yoktur. Eski Genel Şartlar'da, sigortalı bu husustaki kararını, sigortacı tarafından yapılacak talep tarihinden itibaren iki hafta zarfında vermek mecburiyetinde idi. Eski Genel Şartlar'a göre, sigortalı kararını bu müddet zarfında vermediği takdirde seçim hakkı düşer. *Ele geçirilen eşya veya mallar değerinin bir kısmı ile tazmin edilmiş bulunuyorsa*, sigortalı iade etmek suretiyle bunları muhafaza edebilir. Sigortacı tarafından yapılacak talep üzerine sigortalı, eşya ve malları muhafaza etmek istediğini iki hafta zarfında bildirmezse, eşya ve malar sigortacı ile anlaşarak açık arttırma yolu ile satılır ve satış bedelinden satış masrafları indikten sonra kalan kısmından ödediği tminat tutarına isabet eden miktar sigortacıya ait olur. Hırsızlık Sigortası Genel Şartları'nın B.5'inci maddesinin son fıkrasına göre ise, ele geçirilen eşya ve mallarda çalınma dolayısıyla bir kıymet eksilmesi vukua gelmişse sigortacı bundan doğan zararı tazminle yükümlüdür.

Bu hükümde geçen "*değerinin bir kısmı ile tazmin edilmiş bulunma*" tabiri genel şartlara uygun olarak ödenmesi gereken sigorta tazminatının kısmen ifa edilmiş olmasını değil; aksine genel şartlara uygun olarak sigortalıya tam ödeme yapılmış olmasına mukabil yapılan ödemenin sigorta değerinin altında olmasını ifade etmektedir¹¹⁷. Böyle bir durum ise, zararın bir

¹¹⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. **RITTER, C. / ABRAHAM, H.J.:** Das Recht der Seeversicherung, Bd. II, Hamburg 1967, § 71 Anm. 23 vd.

¹¹⁷ Özel Zilyetlik Altında Bulunan Kıymetli Taş(Mücevherat), Ziyet Eşyası,Kürklü Eşyaların Sigortasına İlişkin Alman Genel Şartları (Allgemeine Bedingungen für die Versicherung von Juwelen, Schmuck- und Pelzsachen im Privatbesitz) § 11 Nr. 3 de yer alan benzer ifade karşısında aynı görüş Alman hukukunda da savunulmaktadır. Hakim olan bu görüş hakkında bkz. **DIETZ, T.:** Wiederherbeigeschaffte versicherte Sachen, Karlsruhe 1993, sh. 180-181. Ayrıca bkz. **PRÖLSS, E.:** Das Recht der Einbruchdiebstahlversicherung, 3. Aufl., München-Berlin 1966, 235; **KEUNEKE, U.:** Das Recht der Einbruchdiebstahlversicherung unter Berücksichtigung der Hausratversicherung, Diss. Hamburg 1965, sh. 167-168; **MARTIN, A.:** age.,

kısının sigorta ettirence taşınacağına sözleşmede öngörülmesi veya menfaat değeri altında sigortanın varlığı halinde mümkündür.

8. Sigorta ettirenin zararın bir kısmına iştiraki (Selbstbeteiligung) (örtüsüzlük)¹¹⁸

Sigortacının edimi meydana gelen zararın bir kısmının sigortalının sırtına yüklenmesine yönelik akdî klozlarla da sınırlandırılabilir. Özellikle sözleşmede “muafiyet” klozunun yer almasıyla sigortacının ediminin alt sınırı çizilmiş olmaktadır. Bir başka deyişle, sigorta bedeli, sigortacının ediminin üst sınırını teşkil ederken, “muafiyet” klozu asgari sınırını teşkil etmektedir.

Sigorta ettirenin zararın bir kısmına iştiraki geniş anlamda ve dar anlamda olmak üzere iki farklı şekilde anlaşılmaktadır. **Geniş anlamda** zararın bir kısmına iştirakde (geniş anlamda örtüsüzlük), kararlaştırılan sigorta himayesinin herhangi bir sebepten dolayı zararın tamamını kapsamaması yüzünden sigorta ettirenin zararın bir kısmını bizzat taşımak zorunda olmasını ifade eder. Bu bağlamda, rizikonun sigorta himayesinden yaralanmayan eşyanın hasara uğramasına yol açması; zararın bir kısmının sigorta himayesinden istisna tutulan bir tehlikeden kaynaklanması; sigortacının sigorta ettirenin kusurlu olarak kendisine yüklenen külfeti ifa etmemesi sebebiyle edim yükümlülüğünden kısmen kurtulması ve Türk Ticaret Kanunu'nun 1288'nci maddesinde düzenlenen menfaat değeri altında sigortanın söz konusu olması *geniş anlamda* sigorta ettirenin zararın bir kısmına iştirakine örnek kabilinden verilebilir¹¹⁹. **Dar anlamda** zarara iştirak ise (dar anlamda örtüsüzlük), sigortacının meydana gelen zararın yüzde oranı veya miktar itibarıyla ya da diğer şekilde belirlenen kısmını tazmin etmeyeceğine dair sigorta sözleşmesinin taraflarınca yapılan bir anlaşmadır¹²⁰. Dar anlamda zarara iştirakde sigortacı, sigorta sözleşmesinde yer alan diğer hükümler uyarınca tazmin etmesi gerektiği bir meblağı sigorta ettirenle aralarında yaptığı anlaşma gereğince tazmin etme yükümlülüğünden kurtulmaktadır. Buna göre, sigortacı eksik sigortanın varlığı halinde dahi, Türk Ticaret Kanunu'nun 1288'nci maddesi gereğince eksik ödemek zorunda olduğu sigorta tazminatının bir kısmını da “*dar anlamda örtüsüzlük klozu*” sayesinde ödeme yükümlülüğünden kurtulmaktadır. Sigorta ettiren söz konusu kloz sebebiyle zararın bir kısmını bizzat taşımak zorunda olduğundan bu kısım kadar kendi kendisinin sigortacıdır.

Sigorta ettirenin zarara iştiraki belirli bir sabit meblağ (örneğin 20 milyon TL) kararlaştırmak suretiyle sağlanabileceği gibi; yüzde oranı öng-

sh. 1757.

¹¹⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. **YONGALIK, A.:** Sigortalının Zarara Katılması (Bizzat Katılma), Prof. Dr. Ali Bozer'e Armağan, Ankara 1998, sh. 149 vd.; **ŞENOCAK, K.:** age., sh. 190 vd.

¹¹⁹ **RISTHAUS, B.:** age., sh. 226; **MARTIN, A.:** age., sh. 1447.

¹²⁰ **MARTIN, A.:** age., sh. 1447.

örnek suretiyle de sağlanabilir. Son halde, sigortalının zarara iştiraki, sigorta bedelinin veya sigorta değerinin ya da zararın belirli bir yüzdesinin sigorta ettirenin sırtına yüklenmesi suretiyle sağlanmaktadır. Sigorta sözleşmesinde menfaat değeri altında sigortaya benzer biçimde, sigorta ettirenin sigorta bedelinin belirli bir yüzdesinden(örneğin %20'nden) bizzat sorumlu olacağı kararlaştırılmış olması doktrinde “*mecburî eksik sigorta*”(obligatorische Unterversicherung)¹²¹ veya “*kararlaştırılmış eksik sigorta*” (vereinbarte Unterversicherung)¹²² olarak adlandırılmaktadır. Özellikle makine arızası sebebiyle işletme durma rizikolarına karşı sigortalarda, makinenin bozulması sonucu kısa süreli olarak üretim durmasının, işletmeyi zikre değer bir şekilde etkilemesinin söz konusu olmayacağı ve bu tür zararlar işletme tarafından rahatlıkla karşılanacağı düşünülerek işletmede bir kaç günlük üretimin durmasının neden olduğu zararlar, sigortacı tarafından üstlenilmemekte; sigortalının sırtına yüklenmektedir¹²³. Bu nevi akdi düzenlemeler “*süre yönünden örtüsüzlük*” şeklinde adlandırılabilir.

Sigorta ettirenin zarara iştiraki müessesesi ile eksik sigorta müessesesinin sigortacının tazminat ödeme yükümlülüğü ve hatta primden tasarruf sağlama gibi ulaşılmak istenilen amaçlar yönünden benzer özellikler ihtiva ettiği söylenebilir. Gerçekten de her iki müessesede sigorta ettirenin zarara maddi açıdan iştiraki söz konusudur. Ancak, bu ortak noktalar bizi sigorta ettirenin zarara bizzat iştiraki klotunu ihtiva eden sözleşmelerin eksik sigorta olduğu ve ödenecek tazminatın Türk Ticaret Kanunu'nun 1288'inci maddesine göre hesaplanması gerektiği sonucuna götürmez¹²⁴. Her şeyden önce, sigortalının zarara bizzat iştiraki klotunu ihtiva eden sigorta sözleşmelerinde sigorta ettiren prensip olarak sigorta değerine müsavi bir sigorta bedeli üzerinden sigorta yapmaktadır¹²⁵. Sigorta sözleşmesinde sigorta ettirenin zarara iştirakini öngören bir klot kararlaştırılmış ve riziko gerçekleştiğinde sigorta sözleşmesinin eksik sigorta olduğu tespit edilmişse, söz konusu klot hükmü Türk Ticaret Kanunu'nun 1288'inci maddesinde öngörülen oran kuralının uygulanmasından sonra dikkate alınacaktır. Buna göre, ilk önce sigortacının Türk Ticaret Kanunu'nun 1288'inci maddesine göre ödeyeceği sigorta tazminat miktarı bulunacak; sonra bu miktardan sigortalının sırtına yüklenip de sigorta güvencesinden çıkarılan(örtüsüz kalan) miktar indirilecektir¹²⁶. Tarafların anlaşmasıyla örtüsüz kalacak ve sigorta ettirenin sırtına yüklenecek meblağ, sigorta bedelinden veya Türk Ticaret Kanunu'nun

¹²¹ BRUCK, E./ MÖLLER, H.: age., Bd. II, § 56 Anm. 71.

¹²² HINZ, H.W.: age., sh. 146.

¹²³ HAX, K.: age, sh. 195; RISTHAUS, B.: age., sh. 233-234.

¹²⁴ YONGALIK, A.: agm., Prof. Dr. Ali Bozer'e Armağan, Ankara 1998, sh. 161.

¹²⁵ Diğer farklar için bkz. YONGALIK, A.: agm., Prof. Dr. Ali Bozer'e Armağan, Ankara 1998, sh. 162.

¹²⁶ Bkz. RÖMER, W. / LANGHEID, T.: age., § 56 Anm. 3; PRÖLSS, E.R. / MARTIN, A./KOLLHOSER, H.: Versicherungsvertragsgesetz, 26. Aufl., München 1998, § 56 Anm. 12.

1288'inci maddesinde öngörülen "orantı kuralı" uygulanarak indirim yapılmadan sırf ikame değerinden düşülmeyecektir. Bu durumu iki örnekle somutlaştırmak gerekirse:

Örnek 1) *Sigortalının zarara bizzat iştiraki klozunu ihtiva eden tam değer sigortası*

Sigorta değeri :	120 milyar TL
Sigorta bedeli:	120 milyar TL
Sigorta ettirenin zarara bizzat iştirak oranı:	sigorta bedelinin % 25
Zarar:	50 milyar TL

Bu örnekte *tam değer sigortası* söz konusu olduğundan yapılacak hesaplamada aşağıdaki ikinci örnekte zikredilen ilk aşama, yani sigorta tazminatının Türk Ticaret Kanunu'nun 1288'nci maddesinde öngörülen oran kuralı gereğince hesaplanması aşaması atlanır. Sigortacı sözleşmede sigorta ettirenin zarara iştirakini öngören kloz kararklaştırılmasaydı, tam değer sigortası olduğundan 50 milyarlık zarardan tamamen sorumlu olurdu. Ancak somut örnekte bu muhtevada bir klozu taraflar kararkştırmışlardır. Sigorta ettiren söz konusu kloza göre tam hasar gerçekleşseydi, $120 \times (25/100) = 30$ milyar TL'nin sorumluluğunu bizzat üstlenecek; sigortacı 90 milyar TL sigorta tazminatı ödemek zorunda kalacaktı. Oysa, örnekte 50 milyar TL tutarında bir hasar gerçekleştiğinden, meydana gelen zararın, $30 \times (50/120) = 12,5$ milyar TL tutarlık kısmı sigorta ettirenin uhdesinde kalacaktır. Bu durumda da sigortacı $50 \text{ milyar TL} - 12,5 \text{ milyar TL} = 37,5 \text{ milyar TL}$ ödemek zorunda olacaktır.

Yukarıda açıklanan hususları matematiksel açıdan formüle edecek olursak:

Sigortalının zarara iştirak oranı uygulanmak

suretiyle hesaplanan "indirilmiş sigorta bedeli"

Sigorta Tazminatı = _____

Sigorta değeri

Buna göre,

$120 \cdot \% 75$

90

$$\text{Sigorta tazminatı} = 50 \times \frac{120}{120} = 50 \times \frac{120}{120} = 37,5 \text{ milyar TL}$$

Örnek 2) Sigortalının zarara bizzat iştiraki klozunu ihtiva eden eksik sigorta

Sigorta değeri : 150 milyar TL

Sigorta bedeli: 120 milyar TL

Sigorta ettirenin zarara

bizzat iştirak oranı: sigorta bedelinin % 25

Zarar: 50 milyar TL

1. **Adım:** Eksik sigortanın Türk Ticaret Kanunu'nun 1288'nci maddesine uygun olarak sigorta tazminatının hesaplanmasında dikkate alınması

120

$$\text{Sigorta tazminat}_{(1)} = 50 \times \frac{120}{150} = 40 \text{ milyar TL}$$

2. **Adım:** Sigortalının zarara iştirakini öngören klozun hesaplamada dikkate alınması

90

$$\text{Sigorta tazminat}_{(2)} = 40 \times \frac{90}{150} = 24 \text{ milyar TL}$$

2. adımla ilgili formülün açılış biçimi:

Zarar 150 milyar TL olduğunda 90 milyar TL ödenmesi gerekir

Zarar 40 milyar TL olduğunda (x) milyar TL ödenmesi gerekir

$$150 \text{ milyar TL} \cdot x \text{ milyar TL} = 40 \text{ milyar TL} \cdot 90 \text{ milyar TL}$$

$$x = (40 \cdot 90) : 150$$

$$x = 24 \text{ milyar TL}$$

SONUÇ

Menfaat değeri sigorta(eksik sigorta) Türk Ticaret Kanunu'nda kara sigortalarını düzenleyen kısmında esas itibarıyla 1288'inci maddede düzenlenmiştir. Aynı Kanun'un 1299'uncu maddesinin son fıkrasında yer alan hüküm ise, aşağı yukarı 1288'inci maddenin tekrarı niteliğindedir. Menfaat değeri altında sigortanın varlığı halinde, kurtarma masraflarının akıbeti ise Türk Ticaret Kanunu'nun 1293'üncü maddesinde açık bir şekilde düzenlenmiştir. *Denizcilik rizikolarına karşı sigortalarda* ise, menfaat değeri altında sigortayla ilgili olarak, Türk Ticaret Kanunu'nun 1288'inci madesinin uygulanacağı hükme bağlanmıştır (TTK mad. 1349).

Türk Ticaret Kanunu'nun 1288'inci maddesi, menfaat değeri altında sigortadan bahsedilebilmesi için gerçekleşmesi zorunlu üç kavramsal unsura işaret etmektedir. Bunlar: Sigorta bedeli, sigorta değeri ve sigorta bedeli ile sigorta değerinin karşılaştırılarak sigorta bedelinin sigorta değerinden eşit olduğunun tespiti

"*Sigorta bedeli*", tarafların iradesinden bağımsız olarak var olan ve gerçek ve sabit bir büyüklüğü ifade eden "*sigorta değeri*"nden farklı olarak, sigortacının edim yükümlülüğünün üst sınırını teşkil etmek üzere taraflarca kararlaştırılmış büyüklüğü ifade eder. Mal sigortalarında, tek bir sigorta sözleşmesiyle birden çok eşya üzerindeki menfaatin teminat altına alınması mümkündür. Böyle bir durumda, bütün eşyalar için sağlanacak teminatın üst sınırını teşkil etmek üzere tek bir sigorta bedeli tespit edilmişse, toptan sigorta bedelinden (mücmel sigorta bedeli) söz edilir. Bu nevi sigortalarda, menfaat değeri altında sigortanın varlığının tespiti bakımından, eşya topluluğu için tespit edilen tek sigorta bedeli, sigortalanan bütün menfaatlerin sigorta değerleri toplamı ile karşılaştırılır.

Tek bir sigorta sözleşmesiyle müteaddit menfaatin sigortalanması halinde, ayrı ayrı gruplar ya da haneler oluşturularak her bir grup ya da hane için ayrı ayrı sigorta bedelinin kararlaştırılması da mümkündür. Bu nevi sigortalarda, gruplandırılmış ya da kalem kalem tespit edilmiş sigorta bedeli söz konusu olur. menfaat değeri altında sigortanın varlığının tespiti bakımından her bir grup bağımsız ele alınır. Sigorta menfaatinin gruplandırıldığı sigortalarda her bir grup için, o grubun toplam sigorta değeri ile o grup için belirlenmiş sigorta bedeli karşılaştırılarak menfaat değeri altında sigortanın varlığı tespit edilir. Dolayısıyla, teşkil edilen gruplardan birinde menfaat değeri altında sigorta; diğerinde aşkın sigorta söz konusu olabilir. Gruplardan biri için tespit edilen sigorta bedeli o grubun toplam sigorta değerinden fazla ise, fazla olan kısım, diğer grupta söz konusu olan menfaat değeri altında sigortanın tamamlanarak tam değer sigortası haline getirilmesinde kullanılamaz. Sigorta bedelinin gösterilmediği sigorta sözleşmeleri –can sigortaları haicinde- prensip itibarıyla geçerli olmakla birlikte, Türk Ticaret Kanunu'nun

1288'inci maddesinin aradđı unsurlardan birinin gerçekleşmemesi sebebiyle eksik sigorta hükümlerinin uygulanmasını çndeme getirmez.

Sigorta değeri, sigortalı menfaatin değeridir. menfaat değeri altında sigorta nın varlığının tespitinde sigorta bedeliyle karşılaştırılacak olan sigorta değerinin belirlenmesi için malın rizikonun gerçekleştiği andaki değeri esas alınacaktır. Rizikonun gerçekleşmesinden önce menfaat değeri altında sigortanın var olup olmadığı keyfiyeti, Türk Ticaret Kanunu'nun 1288'nci maddeye göre tazminatın hesaplanmasında her hangi bir önemi ve rolü yoktur. Dolayısıyla, sözleşmenin kurlması esnasında mevcut olan eksik sigorta, sigorta tazminatında herhangi bir indirimine yol açmayacaktır.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1288'inci maddesine göre yapılan sigorta, eksik sigorta ise, sigortacı meydana gelen zarardan sigorta bedelinin sigorta değeri oranında sorumlu olacaktır. Dolayısıyla bu hüküm uyarınca menfaat değeri altında sigortanın varlığı halinde sigortacının sorumluluğunun belirlenmesinde, "*orantı kuralı*"(règle proportionnelle) uygulanacaktır. Bunun sonucunda, sigortacı geçekleşen hasarın tamamını değil ancak bir kısmını karşılamak zorunda kalacaktır.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1288'inci maddesine göre, sigorta tazminatı, şu formüle göre hesaplanacaktır:

$$\text{Sigorta Tazminatı} = \text{Zarar} \times \frac{\text{Sigorta Bedeli}}{\text{Sigorta Değeri}}$$